

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Uitdagingen voor de milieusector in DRC.....	4
2. Interventies van andere donoren en donorcoördinatie	13
3. De Belgische bijdrage sinds 2008	15
a. Gouvernementeale samenwerking	16
b. Niet-gouvernementeale samenwerking	18
c. Europese samenwerking	22
d. Multilaterale samenwerking	23
e. Thematische evaluatie van de Belgische OS inzake milieu (2013)	24
4. Lessons learned.....	25
a. Natuurbescherming en economische ontwikkeling	25
b. Wetenschappelijke onderbouwing van ontwikkelingssamenwerking	26
c. Milieu als een transversaal OS-thema	27
d. Team Europe – Alliance Verte.....	27
e. Het instrument van de gedelegeerde samenwerking	28
f. Lidmaatschap van het Central African Forest Initiative (CAFI).....	29
g. Duurzame en voorspelbare financiering voor milieubescherming	29
h. Beperking van de hoge demografische groei als een transversaal thema	30
5. Voorstel acties voor Belgische ontwikkelingssamenwerking	33
Conclusie	37

Inleiding

Het Congobekken, het rivierbekken van de Congorivier, is na het Amazonebekken, het tweede grootste regenwoudgebied van de wereld. Het Congobekken bevindt zich op het grondgebied van zes landen, maar meer dan de helft ervan ligt in DRC.

De bossen zijn van groot belang voor de stabiliteit van het klimaat. Als 'koolstofput' houden ze een grote hoeveelheid koolstof vast die anders in de atmosfeer terecht zou komen. DRC behoort ook tot een van de 17 'megadiverse' landen in de wereld, met bij benadering zo'n 10000 plantensoorten, 280 soorten reptielen, 400 soorten zoogdieren en 216 amfibieënsoorten.

Deze natuurlijke rijkdom staat echter onder grote druk. Gedurende lange tijd waren de bosverliespercentages in DRC lager dan het globale gemiddelde. Sinds een aantal jaren is er echter een versnelling opgetreden. In 2018¹ verloor DRC de grootste hoeveelheid primair bos in de wereld, op Brazilië na. Tussen 2002 en 2019 verloor DRC 14,6 miljoen ha bosbedekking, gelijk aan een daling van 7,3 procent bosbedekking en 6 miljard ton CO₂-uitstoot. Dergelijk bosverlies heeft niet alleen een grote impact op klimaatverandering, maar ook op neerslagpatronen, waterkwaliteit en voedselzekerheid.

De ontbossing en bosdegradatie nemen steeds meer toe door slash-and-burn landbouw, de zoektocht naar brandhout en houtskool, en artisanale en industriële houtkap. De jacht op bushmeat bedreigt diverse diersoorten en vissers hebben het in verschillende gebieden steeds moeilijker om voldoende vis te vinden. Al deze factoren worden alleen maar invloedrijker als gevolg van de hoge demografische groei. Ter illustratie: de vijf beschermde natuurgebieden van DRC die op de Unescowerelderfgoedlijst staan, staan eveneens op de lijst met bedreigd werelderfgoed. Aan dit tempo en met de verwachte demografische groei zullen de primaire bossen van het Congobekken verdwenen zijn tegen het eind van de eeuw.

In deze nota over de milieusector in DRC worden achtereenvolgens de uitdagingen voor de sector beschreven, de activiteiten van andere donoren en de interventies van de Belgische ontwikkelingssamenwerking (OS). Vervolgens wordt dieper ingegaan op de lessen die we kunnen trekken uit de ervaring van actoren uit de ontwikkelingssamenwerking in deze sector teneinde de effectiviteit van toekomstige interventies en de kans op duurzamere resultaten te vergroten. Op basis van al deze elementen worden mogelijke pistes voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking aangereikt.

Dit document poogt niet op alle vlakken exhaustief te zijn, maar wel op een relatief compacte manier informatie te delen met relevantie voor zoveel mogelijk Belgische milieuactoren, ondanks de diversiteit die er tussen hen bestaat. Interventies in de mijnbouwsector vallen buiten het bestek van deze nota, net als interventies in de sector 'water, hygiëne en sanitaire voorzieningen', maar de problematiek betreffende de bescherming van waterbronnen komt wel aan bod.

¹ Om de leesbaarheid te bevorderen, werd ervoor gekozen om hyperlinks naar desbetreffende bronnen in de tekst te plaatsen in plaats van voetnoten toe te voegen.

Een draftversie van deze nota werd in april 2021 gedeeld met de DGD en de milieuactoren met activiteiten in DRC. De ambassade ontving onder meer feedback van DGD-collega's en medewerkers van UGent, ULiège, ERAIFT, WWF, Bos+, KBIN, KMMA, Join for Water en Enabel. De nota werd vervolgens bijgewerkt op basis van de ontvangen input. De ambassade wil graag alle betrokkenen bedanken voor hun medewerking en de constructieve gesprekken.

1. Uitdagingen voor de milieusector in DRC

DRC beschikt met zijn vele meren, rivieren en ondergrondse waterbronnen over meer dan de helft van de **zoetwatervoorraden** van het Afrikaans continent en 13 percent van het wereldwijd waterkrachtpotentieel. Toch heeft slechts ongeveer de helft van de bevolking toegang tot drinkbaar water en heeft slechts 15,2 percent toegang tot elektriciteit. Een UNEP-rapport over de watersector in DRC wijst op de volgende uitdagingen:

- De hoge demografische groei en verstedelijking bemoeilijken watervoorziening in stedelijke en voorstedelijke gebieden. Rurale gebieden, waar de toegang tot drinkbaar water sowieso al lager is en de ooit gerealiseerde waterinfrastructuur nog bouwvalliger is, ontvangen ook relatief gezien minder investeringen in de sector;
- Degradatie van drinkwaterbronnen door diverse vormen van bodemgebruik;
- Tekortkomingen in de aanleg en het onderhoud van watersystemen op het platteland;
- Watervervuiling door biologische oorzaken (gebrek aan sanitaire voorzieningen) en sedimenten;
- Governanceproblemen.

Daarbij komt dat ontbossing de natuurlijke watercyclus verstoort, waarbij minder water kan worden vastgehouden in de bodem en minder water verdampt via de bomen. Bovendien leiden ontbossing en mijnbouw ook tot toegenomen erosie en sedimentatie in rivieren en dus versneld verlies van landbouwgrond, verhoogde kosten om water te zuiveren, en verhoogde kans op overstromingen.

In de inleiding werden de grootste oorzaken voor ontbossing en het verlies aan biodiversiteit in DRC al genoemd, maar hun individuele impact is niet even groot. **Slash-and-burn agricultuur** en de **verzameling van brandhout/houtskool** zijn de voornaamste directe oorzaken voor ontbossing. De houtkapindustrie draagt er in mindere mate aan bij, en dan met name omdat zo nieuwe gebieden toegankelijk worden gemaakt voor gemeenschappen om er zich te vestigen en er bomen te kappen om aan landbouw te doen.

Een goed begrip van de **uitdagingen voor de modernisering van de landbouwsector** op duurzame wijze is dus vereist voor actoren die het Congolese milieu willen beschermen. DRC kent met zijn gunstig klimaat en grote hoeveelheid potentiële landbouwgrond, waarvan vooralsnog slechts een fractie bewerkt wordt, een groot potentieel voor landbouw. Toch is DRC een netto-invoerder van voeding en zijn het gros van de Congolese boeren nog steeds overlevingslandbouwers die op traditionele wijze aan slash-and-burn landbouw doen. De redenen waarom de landbouwsector in DRC niet van de grond komt, zijn divers, met onder meer decennialange crisis met structureel verval tot gevolg, geweld in verschillende delen van het land, de gebrekkige toegang tot landbouwinputs (bv. kwalitatief zaaigoed), de slechte staat van de transportinfrastructuur, fiscale en administratieve intimidatie (niet alleen) ten aanzien van landbouwers, de landrechtenproblematiek (incl. gebrekkig grondbeheer en grondspeculatie), het belabberde investeringsklimaat met bijgevolg te weinig productieve investeringen, een gebrek aan geschikte financieringsmogelijkheden voor boeren en ook culturele factoren die ondernemerschap ontmoedigen.

Brandhout en dan met name houtskool (makala) vormen de **voornaamste energiebron** in DRC. Ook in de stedelijke centra wordt hiermee gekookt (87% in Kinshasa en 95% in Kisangani, volgens een CIFOR-studie van 2011). Ondernemingen, zoals bakkerijen, brouwerijen, baksteenproducenten, restaurants en smeden zijn eveneens van brandhout of houtskool afhankelijk. In 2010, toen het aantal inwoners in Kinshasa op 6 miljoen geschat werd (vandaag zou dit 14,3 miljoen zijn), werd de omzet van de houtskoolhandel in Kinshasa geraamd op 143 miljoen USD, ofwel 3,1 keer de waarde van de nationale houtexport (volgens een FAO rapport van 2011). Deze handel impliceert een – weliswaar laag – inkomen voor duizenden Congolezen (600 000 jobs in 2013). Daar waar de prijzen van houtskool hoger liggen, is de druk van de productie ervan op het milieu het grootst. Dit is met name het geval in gebieden met een hoge bevolkingsdichtheid. **Verstedelijking** neemt niet alleen toe door de hoge demografische groei (zie onder), maar ook door **decennia van conflicten**, wat mensen – vooral in Oost-Congo – aanzette om dichter bij mekaar te gaan wonen uit veiligheidsoverwegingen. Ontheemden werden ook de bossen in gedreven, wat daar de druk op het milieu verhoogt.

Bij de introductie van **alternatieven voor koken op basis van houtskool** moet rekening gehouden worden met verschillende uitdagingen. De houtskoolhandel maakt deel uit van de informele economie en dus worden er geen formele belastingen op geïnd. Het vergt geen investeringen in materiaal en infrastructuur. Het is dus vooralsnog niet alleen praktisch, maar ook financieel gezien de meest toegankelijke energiebron voor een bevolking in grote armoede. De Congolezen kennen een grote hang naar traditie en het gebruik van houtskool is een gewoonte die, net als vele andere gewoonten, moeilijk te veranderen zijn. Een deel van de bevolking vindt tevens dat dit de smaak van gerechten positief beïnvloedt. Het aantrekkelijker maken van alternatieven vereist o.a. een regelgevend kader en subsidies.

Wat de milieuproblemen als gevolg van verstedelijking betreft, moet ook de **afvalproblematiek** vermeld worden. Steden produceren heel wat afval en het ontbreekt aan een effectief afvalbeheer. Kinshasa produceert bijvoorbeeld 10 000 ton afval per dag. De bevoegde sanitaire dienst, RASKIN, haalt volgens het provinciale ministerie van milieu tussen de 800 en 1500 ton per dag op en dumpt die, bij gebrek aan officiële en toegankelijke stortplaatsen, o.a. in verschillende erosies van de stad. Dat heeft een effect op het grondwater en de bodemkwaliteit. Het rondslingerend afval in de stad bevordert ook de verspreiding van allerlei ziektes, waaronder malaria, aangezien de malariamug goed gedijt in dergelijke omstandigheden. Het doet ook dampen vrijkomen die nefast zijn voor de gezondheid, wat nog verder versterkt wordt door de uitstoot van de vele vervuilende (occasie)wagens in de stad. Uit onderzoek blijkt dat groenten die gekweekt worden nabij drukke verkeersaders in Kinshasa sporen van lood bevatten. Voor Kin Bopeto, het netheidsinitiatief van de gouverneur van Kinshasa, waarvan de vicegouverneur zelf heeft verklaard dat het zal falen bij gebrek aan o.a. een echt programma, zijn geen cijfers bekend.

In het Congobekken vormt de **jacht op bushmeat** de grootste bedreiging voor bedreigde diersoorten, zoals bijvoorbeeld chimpansees. Congolezen jagen op vrijwel alle dieren, en met name op zoogdieren, om in hun behoefte aan proteïnen (en voor veel mensen een inkomen) te voorzien. Ook bij veel welvarende Afrikanen is er vraag naar bushmeat om culturele redenen.

Bushmeat vindt zo ook zijn weg naar de diaspora, onder meer via [Brussels Airport](#). **Culturele factoren** bemoeilijken ook de appropriatie van alternatieven, die in veel gevallen nochtans al aanwezig zijn, zoals geitenmelk van de vele loslopende geiten, kippeneieren van de vele loslopende kippen, en bonen en noten die door vele boeren liever verkocht dan geconsumeerd worden.

Ook **gewapende milities die stroperij als inkomstenbron** zien, zetten bedreigde diersoorten verder onder druk. Dit geeft geregeld aanleiding tot dodelijke conflicten met bewakers van natuurparken. Het beschermd natuurpark Garamba werd Unesco Werelderfgoed, onder meer door de aanwezigheid van de grootste populatie aan noordelijke witte neushoorns. Vandaag zijn er geen witte neushoorns meer. De soort is wereldwijd zo goed als uitgestorven (er zijn nog twee exemplaren). In de jaren 70 telde Garamba ongeveer 22000 olifanten. Vandaag zijn er minder dan 1200. Een ander bekend voorbeeld van een beschermd natuurpark dat kampt met onveiligheid, betreft **Virunga**, waar tot dusver al meer dan 200 parkbewakers vermoord werden.

De druk op het milieu vanwege traditionele landbouw, de zoektocht naar houtskool/brandhout en de link met verstedelijking, en de jacht op bushmeat worden aanzienlijk versterkt door de **hoge demografische groei**. Zoals blijkt uit [onderzoek](#) weerspiegelt het **hoog geboortecijfer (5,46 kinderen per vrouw)** in DRC niet alleen het belang ervan als pensioenverzekering, maar vooral ook als een **culturele norm**. De combinatie met een dalende mortaliteit leidt tot een van de hoogste demografische groeicijfers wereldwijd: [3,02 percent per jaar](#). De bevolkingsexplosie en de nefaste gevolgen daarvan worden zowel door de Congolese autoriteiten als door de donorgemeenschap nog steeds zwaar onderschat. In de lijst met uitdagingen voor de ontwikkeling van DRC (incl. de milieusector) verdient de demografische problematiek een prominente plaats.

De bevolkingsexplosie zorgt er tevens voor dat sommige plaatsen met **overbevissing** geconfronteerd worden. Overbevissing vindt ook plaats door gebruik van muggennetten voor de visvangst, bv. in het Kivumeer. In Kongo-Central klagen vissers onder meer over de vervuiling in hun visgebieden, die het gevolg is van de activiteiten van een aantal industriële bedrijven.

Artisanale en industriële mijnbouw veroorzaken op diverse manieren **water-, bodem-, en luchtverontreiniging** in verschillende delen van het land. Grootschalige industriële productie vindt vooral plaats in de (voormalige) provincies Katanga, Sud Kivu, Maniema en Orientale. Vaak gaat er met **mijnbouwactiviteiten** omvangrijke ontbossing gepaard, wat erosie en aardverschuivingen in de hand werkt. De afvalstoffen die voortvloeien uit de behandeling van ertsen bevatten zware metalen, chemicaliën en zuurresten die aquatische biotopen vernietigen en hun weerslag vinden in de hele voedselketen, wat gevaarlijk is voor mens en dier.

Het gebrek aan een effectief beleid inzake **landrechten** en **ruimtelijke ordening**, verhindert een duurzaam beheer van Congo's natuurlijke rijkdommen. In DRC botst het formeel recht, dat de staat bevoegd maakt, voortdurend met het gewoonterecht en de invloed van de lokale gemeenschappen en de chef coutumier. Het ontbreken van eenduidige eigendoms- en gebruiksrechten bemoeilijkt de regulering van de natuurlijke rijkdommen en het uitsluiten van buitenstaanders door de gebruikers van een stuk land.

Vuur (feu de brousse) is een geliefkoosd instrument voor traditionele boeren, maar ook voor onder meer houtskoolverzamelaars en veetelers die zo de hergroei van jonge grassen willen stimuleren. Vooral in drogere gebieden is de indamming van dit vuur echter moeilijk en kunnen ongecontroleerde branden in enkele dagen tijd duizenden hectaren bos vernietigen. Voor projecten in de ontwikkelingssamenwerking (OS-projecten) die rond boomplantages draaien, vormt dit vaak de grootste rechtstreekse bedreiging. In heuvelachtige gebieden met veel regen leiden bosbranden ook tot de versnelling van erosie. Er zijn ook onzichtbare milieueffecten, zoals verhoogde stikstofdepositie en hoge ozonconcentraties, die de gezondheid en groei van gewassen negatief beïnvloeden.

Verschillende OS-actoren pogen conflicten inzake bosrechten te vermijden door **participatief bosbeheer** te introduceren en te ondersteunen. Dit leidt op verschillende plaatsen tot problemen, o.a. als gevolg van de confrontatie met **culturele factoren**. Onderzoek dat door de EU gefinancierd werd, vat het als volgt samen : *“Tradition is marked by inequalities between ethno-linguistic group, status, roles, age and gender. To consider implementing cooperatives and/or participatory systems in this context remains a delicate undertaking.”* De onderzoekers concluderen: *“Initiatives in participatory management and local development only function during the lifetime of externally-funded projects when initiators are present in the intervention area.”*

Zoals Theodore Trefon stelt in een evaluatie van het USAID Central Africa Regional Program for the Environment (CARPE) van 2017, moeten OS-actoren zich goed bewust zijn van het belang van spiritualiteit voor Congolezen. Fatalistische attitudes en bijgeloof zijn van invloed op interventies die sociale verandering nastreven. Congolezen zijn terughoudend om hun intenties kenbaar te maken uit angst dat occulte krachten zullen interfereren alvorens hun doel bereikt is. Geheimhouding is daarom een belangrijke culturele realiteit die eveneens de houding van politieke elites ten aanzien van transparantie beïnvloedt.

De *Code Forestier* van 2002 voorziet de mogelijkheid gratis bosconcessies toe te kennen aan lokale gemeenschappen, wat deze moet toelaten hun bossen zelf te beheren en beter te beschermen tegen derde partijen. In 2014 volgde een decreet dat de toekenningsvoorwaarden bepaalt en in 2016 een ministerieel besluit dat de bepalingen vastlegt omtrent het beheer en de exploitatie van de gemeenschapsbossen. In 2018 werd een *Stratégie Nationale relative à la Foresterie Communautaire en RDC* voorgesteld door het Ministerie voor Milieu en Duurzame Ontwikkeling (MEDD). Initieel experimenteerden enkel het FAO (vanaf 2007) en de Britse NGO *Forests Monitor* (vanaf 2009) met dit concept in DRC. Intussen zijn verschillende ontwikkelingsactoren actief in dit domein.

In Kameroen werd het concept al in de jaren '90 geïntroduceerd, maar was het tot dusver geen succes, met slechts een klein aantal actieve gemeenschapsbossen tot op heden en weinig appropriatie bij de lokale bevolking. In DRC is de wetgeving in ieder geval gunstiger. Zo kunnen de gemeenschapsbossen max. 50 000 ha bedragen i.t.t. 5000 ha en zijn de bosconcessies eeuwig geldig i.t.t. de 25 jaar die in Kameroen van toepassing is. Desalniettemin kennen gemeenschapsbossen ook in DRC heel wat uitdagingen, zoals een gebrek aan appropriatie door lokale gemeenschappen, een gebrek aan organisatie van deze lokale gemeenschappen,

en voordelen die vooral lokale elites bereiken. Actieve gemeenschapsbossen zullen ook moeten opboksen tegen een hoge mate van corruptie en het gebrek aan functionerende overheidsdiensten en een functionerende rechtsstaat. In de Congoles context vormt de levenswijze van lokale gemeenschappen op heel wat plaatsen zelf de grootste bedreiging voor bossen en biodiversiteit. Er zijn tot dusver geen voorbeelden van interventies die realistische en duurzame alternatieven hiervoor hebben weten te voorzien die de incentives van deze gemeenschappen voldoende hebben kunnen beïnvloeden.

Belgische actoren actief in dit domein geloven sterk dat gemeenschapsbossen in DRC een rol te spelen hebben in strategieën die milieubescherming beogen, maar stellen dat de benadering in DRC nog niet lang genoeg getest is om ze te kunnen beoordelen. In zones met vooralsnog minder menselijke druk, een problematiek van illegale bosexploitanten, en lokale gemeenschappen die minder gekenmerkt worden door ongelijkheid, hebben dergelijke projecten mogelijk meer kans op succes, als de betrokken gemeenschappen ervan overtuigd kunnen worden dat het meer opbrengt om bossen te beschermen dan ze te kappen.

De milieustrategie van een aantal OS-actoren, waaronder de EU, focust in de eerste plaats op de ondersteuning van de officiële **beschermde natuurparken** (de zogenaamde *aires protégées*) in samenwerking met het Institut Congolais pour la Conservation de la Nature (ICCN), dat bevoegd is voor het beschermen van de parken, de coördinatie van wetenschappelijk onderzoek en het bevorderen van ecotoerisme. Daarnaast worden ook andere partners met expertise ter zake betrokken, zoals het WWF. Deze benadering kent in de Congoles context diverse uitdagingen. Zonder continue donorsubsidies valt het werk van de parkbewakers stil. De oorspronkelijke bewoners van en rondom deze gebieden vragen zich af waarom hun eeuwenoude levenswijze gecriminaliseerd wordt en zien, ondanks diverse pogingen van ontwikkelingsactoren daartoe, geen realistische en duurzame alternatieven.

Een andere strategie die door verschillende actoren naar voren geschoven wordt, is het ondersteunen van **ecotoerisme** als een manier om inkomsten te genereren voor de lokale bevolking in de buurt van natuurparken met als doelstelling om hen een alternatief te bieden voor bushmeat en het platbranden van bossen voor landbouw en houtskool. Het publiek dat zowel de interesse, als de tijd en de middelen heeft om dergelijke geïsoleerde plekken in DRC te bezoeken, is echter niet groot. De EU verwijst regelmatig naar het Virungapark als voorbeeld. Ondanks de onveiligheid zijn er in het – naar Congoles normen – populaire Virungapark echter specifieke omstandigheden die ecotoerisme faciliteren, maar die niet noodzakelijk elders aanwezig zijn.

In de inleiding werd het belang van de Congoles bossen voor het klimaat al toegelicht. Ook de Congoles **veengebieden** spelen een belangrijke rol als koolstofstock en zouden ter illustratie ongeveer evenveel koolstof bevatten als 20 jaar aan emissies door verbranding van fossiele brandstoffen in de VS. Bescherming van de Congoles bossen en veengebieden is dus van groot belang voor het klimaat. Maar **omgekeerd heeft klimaatverandering ook een grote impact op DRC**. DRC is wereldwijd 12de gerangschikt wat betreft meest kwetsbare landen en 5de onder de minst voorbereide landen. Seizoensgebonden en langdurige droogtes zullen vaker voorkomen en de jaarlijkse neerslag in de meeste delen van het land zal aanzienlijk afnemen.

Zowel de intensiteit als de frequentie van extreme weersomstandigheden zal toenemen. Hogere temperaturen en wisselende regenval zullen een grote invloed hebben op de voedselzekerheid, vooral omdat de traditionele landbouw, waarmee het gros van de bevolking in zijn levensonderhoud voorziet, sterk afhankelijk is van regen. Veranderende temperatuur- en neerslagregimes zullen de Congolese bossen verder onder druk zetten. De effecten van klimaatverandering, zoals langdurige droogtes en vervuiling van waterbronnen tijdens plotse overstromingen, zullen ook de toegankelijkheid van drinkwater verminderen. Hevigere regenval en plotse overstromingen na langdurige droogtes, zullen de erosie doen toenemen, wat in Congolese steden nu al regelmatig levens eist.

Houtkap werd een tijdje door donoren gezien als een potentieel interessante groeisector voor DRC, maar bedrijven in deze sector kampen met dezelfde problemen als andere bedrijven, zoals hoge transportkosten omwille van een gebrek aan transportinfrastructuur, politieke onzekerheid en een onvoorspelbaar belastingsysteem. Cijfers over de formele houtsector in DRC wijzen op een houtproductie van ongeveer 300 000 kubieke meter per jaar, zo'n drie percent van de totale houtproductie in het Congobekken. Slechts voor 12 percent van de Congolese bossen zijn er kapconcessies, het laagste aandeel van de hele regio.

In ieder geval kunnen er tot dusver geen nieuwe kapconcessies worden toegekend, want in 2002 werd in DRC hieromtrent een **moratorium** aangenomen. In een presidentieel decreet van 2005 worden de drie voorwaarden voor opheffing ervan genoemd:

- Publicatie van de nieuwe beoordelingsregels voor de toekenning van kapconcessies;
- Publicatie van de definitieve resultaten van het conversieproces van reeds toegekende kapconcessies, inclusief de effectieve beëindiging van niet-geconverteerde concessies;
- Aannee van een geografische programmering, op basis van een consultatief proces, betreffende toekomstige kapconcessies (boszonering).

De **Code Forestier**, die iets later in 2002 werd aangenomen, levert het wettelijk kader voor de houtkapsector en stelt een aantal regels voorop inzake publieke consultaties en de integratie van sociale en milieufactoren in het proces betreffende de toekenning van bosconcessies. Dit betekent in theorie een grote verbetering want tot dan was er enkel koloniale wetgeving uit 1949 van toepassing op de sector. Zo bepaalt de Code Forestier de gebruiksrechten van lokale gemeenschappen (art. 44) en wordt de concessiehouder verplicht tot het leveren van sociale diensten (art. 89). Met art. 36 wordt gepoogd om de kloof te dichten tussen het formele en het informele recht. Desalniettemin, blijft er **veel onduidelijkheid bestaan over landrechten**, ook wat betreft bossen. De **Bakajikawet** van 1966 bepaalt dat de Congolese staat volledige soevereiniteit heeft inzake de toekenning van landbouw-, mijn, en bosconcessies. Lokale gemeenschappen beschouwen zichzelf dan weer als enige echte hoeders van het land dat ze van hun voorouders geërfd hebben.

Het moratorium heeft niet kunnen voorkomen dat de **ontbossingsgraad de afgelopen jaren is toegenomen**. Experts stellen ook dat het grote percentage en de toename van artisanale houtkapactiviteiten minstens gedeeltelijk te wijten is aan het moratorium en de onmogelijkheid om formele kapconcessies te bekomen. De formele houtkapsector telt slechts nog een tiental

bedrijven. De overgrote meerderheid van de bosbouwbedrijven functioneert dus buiten het wettelijk kader.

Naast de Code Forestier is er in DRC nog heel wat andere **wetgeving van toepassing op de milieusector**. Zo is er bijvoorbeeld een *Loi sur l'Environnement* (2011), een *Loi relative à l'eau* (2015), en is er een ministerieel besluit van 2006 dat de lijst met beschermde diersoorten in DRC vastlegt. Ook de **Congolese grondwet van 2006** bevat verschillende artikels relevant voor de milieusector: art. 53 (droit à et défense d'un environnement sain et propice), art. 54 (impact des activités économiques/industrielles), art. 55 (produits dangereux) et art. 123 (la protection de l'environnement et le tourisme comme principe fondamental).

Over het **klimaat** wordt melding gemaakt in het *Document de la stratégie de croissance et de réduction de la pauvreté DSCR 2* (2011-2015) dat een pijler bevat genaamd : *Protéger l'environnement et lutter contre le changement climatique*. DRC onderschrijft het klimaatakkoord van Parijs en diende in 2015 de *Nationally Determined Contributions* in, waarmee DRC vooropstelde om tegen 2030 de broeikasgassen met 17 percent te verminderen.

In december 2019 werd het Plan national stratégique de développement 2019-2023 (PNSD) gefinaliseerd, dat als een overkoepelend beleidskader moet dienen voor de (toekomstige) sectorale plannen en dat becijferde activiteiten bevat voor alle ministeries. Dit plan kondigde voor de pijler 'milieubescherming, strijd tegen klimaatopwarming, duurzame en evenwichtige ontwikkeling' investeringen aan ter waarde van ongeveer 2 miljard USD op 5 jaar.

Het VN-mechanisme **REDD+**, dat staat voor "*reducing emissions from deforestation and forest degradation in developing countries, and the role of conservation, sustainable management of forests, and enhancement of forest carbon stocks in developing countries*", biedt een kader en financieel model voor concrete interventies en leidde tot de aanneming van een **REDD+ strategie** door de Congolese regering in 2012. Deze strategie streeft een stabilisering van de bosbedekkingsgraad op 63,5 percent na tegen 2030, vertrekkend van 67 percent in 2000. In 2015 volgde een **investeringsplan** op basis van deze strategie. Deze documenten stellen concrete doelstellingen voorop en bespreken de verschillende oorzaken voor ontbossing moeten worden getackeld in de domeinen landbouw, energie, bosbouw, governance, demografie, ruimtelijke ordening, en landrechten.

DRC beschikt over sectorale milieustrategieën en actieplannen, zoals een nationale strategie voor gemeenschapsbossen (zie boven), een nationale strategie voor biodiversiteitsbescherming in natuurparken (2012), een nationale strategie en actieplan voor biodiversiteit (2016), en een nationaal actieplan voor adaptatie aan klimaatverandering (2006). Maar DRC beschikt ook over een **overkoepelende milieustrategie**: het *Programme National Environnement, Forêts, Eaux et Biodiversité* van 2013, dat objectieven, indicatoren en strategische acties vooropstelt. De president heeft een eigen milieuagentschap, het *Agence congolaise de la transition écologique et du développement durable* (ACTEDD), dat in 2021 het *Programme Commun d'Investissements de Transition Écologique et de Développement Durable* heeft voorgesteld.

Wat al deze beleidsdocumenten gemeen hebben, is dat er op geen enkel overheidsniveau sprake is van echte appropriatie en dat de bepalingen niet of nauwelijks worden uitgevoerd.

Zoals voor andere beleidsdomeinen in DRC, geldt dat eventuele strategieën meestal tot stand gekomen zijn met financiering van een donor en dat voor de eventuele uitvoering ervan eveneens naar donoren gekeken wordt. De overheidsdiensten die de wetgeving moeten afdwingen, zijn, net als de meeste andere **overheidsdiensten in DRC, disfunctioneel** door significante governanceproblemen en een gebrek aan middelen. Dit geldt des te meer voor de provinciale administraties. Intimidatie vanwege houtkapbedrijven en corruptie ondermijnen verder hun effectiviteit. De vorige Ministers van Milieu, Amy Ambatobe en Claude Nyamugabo, stonden zelf bekend als recidivisten wat betreft de illegale toekenning van kapconcessies.

Verschillende ministeries hebben bevoegdheden die raken aan de milieusector. Zo zijn er naast het ministerie van Milieu en Duurzame Ontwikkeling, ook ministeries voor landbouw, rurale ontwikkeling, mijnbouw, olie, landrechten, ruimtelijke ordening, water- en elektriciteit, en planning. Er is nauwelijks afstemming tussen deze bevoegde autoriteiten. De meest frappante illustratie is wellicht de aanzienlijke geografische overlap die er bestaat tussen beschermde natuurgebieden en gebieden onder mijnconcessie in DRC.

SWOT-analyse betreffende de Congolese milieusector:

Sterktes

- Megabiodiversiteit
- Meer dan 150 miljoen ha bos, de helft van tropische bossen in Afrika
- Waterreserves: DRC is het meest waterrijke land van Afrika
- Nog nauwelijks industriële landbouw die, in combinatie met een stijgende bevolkingsdichtheid, het regenwoud kan bedreigen (cfr. Brazilië)

- Combinatie toenemende ontbossing en demografische groei kan incentives Congolese landbouwers beïnvloeden ten voordele van sedentaire landbouw, mits aangepaste ondersteuning
- Groeiend bewustzijn bij donoren dat de bescherming van de Congolese bossen en biodiversiteit prioritaire actie verdient (cfr. Europees, Noors en Duits ontwikkelingsbeleid)
- Groot potentieel voor waterenergie

Opportunities

Zwaktes

- État prédateur
- Gebrek aan effectief beleid (en gebrek aan appropriatie beleid en strategieën door Congolese actoren) inzake ruimtelijke ordening, landrechten en beheer van natuurlijke rijkdommen
- Hoge afhankelijkheid van brandhout/houtskool als energiebron
- Hoge afhankelijkheid van overlevingslandbouw op slash-and-burn wijze en bushmeat en visvangst voor proteïnen
- Conflicten leiden tot toenemende verstedelijking en drijven Congolezen de bossen in
- Feux de brousse
- Onvoldoende elektriciteitsvoorziening, wat industriële ontwikkeling belemmert

- Hoge demografische groei in combinatie met slash and burn landbouw, zoektocht naar brandhout en jacht en visvangst
- Prioritering van mijnbouw- en petroleumsector als 'motoren' van Congolese ontwikkeling
- Klimaatverandering leidt tot bosdegradatie en ontregelt ook de bomen die vruchten dragen, waarvan veel mensen en dieren afhankelijk zijn

Bedreigingen

2. Interventies van andere donoren en donorcoördinatie

Volgens een rapport van het ministerie van Planning (van 2020 maar mbt cijfers van 2017) is 4,6 percent van de ontwikkelingshulp die DRC ontvangt, bestemd voor milieubescherming. De grootste donoren in deze sector waren volgens deze gegevens de EU, Duitsland, het VK en de Wereldbank. De laatste jaren is er echter wel wat veranderd. Het VN-kader voor interventies die focussen op een vermindering van de uitstoot als gevolg van ontbossing en bosdegradatie in ontwikkelingslanden (REDD+) heeft in DRC aanleiding gegeven tot projecten m.b.t. diverse aanverwante thema's, zoals landbouw, landrechten en ruimtelijke ordening, bosbeheer, energie, en demografie. Een deel van de interventies betreft geïntegreerde REDD projecten (PIREDD). Enabel voert een PIREDD uit in de provincie Mongala en zal binnenkort ook de PIREDD in de provincie Sud-Ubangi overnemen van de Wereldbank, die daar de handdoek in de ring gooit. De coördinatie van REDD+ projecten in DRC gebeurt via het Fonds National REDD (FONAREDD), dat beheerd wordt door **UNDP** maar de operationele structuren worden geleid door Congolese ministeries. De middelen zijn grotendeels afkomstig van het **Central African Forest Initiative** (CAFI). CAFI brengt diverse donoren samen (België is geen lid), maar zo'n 80 percent van de fondsen komt van **Noorwegen**. De zes partnerlanden van CAFI zijn de Centraal-Afrikaanse Republiek, Kameroen, Congo, Guinea, Gabon en DRC. Voor de periode 2016-2020 bedraagt het CAFI-budget zo'n 230 miljoen USD. Noorwegen onderhandelt momenteel met andere potentiële CAFI-donoren over een verhoging van het CAFI-budget naar één miljard USD (2021-2030). De Raad van Bestuur van CAFI bestaat uit volgende leden (van wie verschillende vooralsnog niet financieel bijdragen, maar wel aangekondigd hebben dat ze dat nog zullen doen): Noorwegen, Frankrijk, VK, Duitsland, EU, Nederland, Zuid-Korea, UNDP, United Nations Multi Partner Trust Fund. Het FAO en de WB hebben de status van permanente waarnemers.

Het **VK** is momenteel in DRC op milieuvlak, naast de CAFI-activiteiten, vooral bezig met de voorbereiding van de VN Klimaatconferentie in Glasgow (COP26). De Congolese oefening inzake Nationally Determined Contributions (NDC) wordt tevens medegefinancierd door de EU en Duitsland.

De **Europese Unie (EU)**, voor wie milieu een prioritaire sector is, financiert verschillende projecten in DRC, voornamelijk m.b.t. beschermde natuurparken. Daar wordt dieper op ingegaan in hoofdstuk 3. Tot 2015 liep ook het zesjarig *Projet d'Appui à la Réhabilitation et l'Assainissement Urbain de la ville de Kinshasa*.

Het **Congo Basin Forest Partnership (CBFP)** heeft tot doel de bescherming van de bossen van het Congobekken te promoten zodat er meer aandacht, financiering en technische steun voor wordt vrijgemaakt. Het is voornamelijk een diplomatiek initiatief en dient niet als vehikel om rechtstreeks milieuprogramma's te financieren (i.t.t. CAFI). De lancering ervan in 2002 door voormalig Amerikaans Minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, en de Centraal-Afrikaanse staatshoofden tijdens de wereldtop over duurzame ontwikkeling in Johannesburg, vormde voor de **Verenigde Staten (VS)** de aanleiding om fase 2 van het *Central Africa Regional Program for the Environment (CARPE)* te beginnen en zo hun engagement in dit domein te demonstreren. CARPE is oorspronkelijk begonnen in 1995 met een focus op het

verzamelen van informatie over het Centraal-Afrikaanse bosecosysteem en het opbouwen van menselijke en institutionele capaciteit in de regio. Intussen wordt fase 3 voltooid en ligt de focus op duurzaam bosbeheer, REDD+ activiteiten, verbetering van nationaal en regionaal milieubeleid en capaciteitsopbouw.

Voor **Duitsland**, een van de grootste donoren in deze sector, zijn 'milieubescherming en watervoorziening' één van de drie prioritaire domeinen (naast vredesopbouw en duurzame ontwikkeling van de mijnsector). De Duitse benadering focust op de bescherming van erkende natuurparken (cfr. de EU-benadering). Het programma *Biodiversity conservation and sustainable forest management* van GIZ focust op de nationale parken Lomami (Maniema) en Kahuzi-Biega (Sud Kivu). KfW financiert infrastructuur in de parken terwijl GIZ o.a. focust op duurzaam bosbeheer, via capaciteitsversterking voor de omwonenden en tevens voor de bevoegde overheidsdiensten op verschillende niveaus. Duitsland wil de private sector meer gaan betrekken en bestudeert momenteel de mogelijkheden.

Ook **Frankrijk** staat bekend als een milieudonor in DRC. Verschillende milieuprogramma's van het **Agence Française de Développement (AFD)**, waarvan twee met hoofdzakelijk CAFI-financiering, hebben tot dusver vertraging opgelopen en zitten nog in de voorbereidingsfase. Het AFD financiert momenteel het *Réseau des institutions de formation forestière et environnementale d'Afrique centrale* (RIFFEAC) en de *Association technique internationale des bois tropicaux* (ATIBT) om opleidingen aan te bieden m.b.t. de sector bos-hout. Ook de organisatie Transparency International wordt gefinancierd voor een project dat o.a. de governance in klimaatinitiatieven (cfr. REDD+) wil verbeteren. Frankrijk overweegt om via het AFD bij te dragen aan het **Okapifonds** (zie onder) waarmee het beheer van enkele nationale parken op een duurzame manier gefinancierd zou kunnen worden.

De **Wereldbank** is vandaag de dag nog nauwelijks aanwezig in de milieusector, behalve als uitvoerende partner van FONAREDD in enkele REDD+ projecten en als medesponsor van het **Okapifonds**, dat duurzame financiering van Congo's beschermde natuurparken beoogt (zie onder). Ook de **Food and Agriculture Organisation (FAO)** voert milieuprogramma's uit met CAFI-financiering, waaronder een PIREDD in de provincie Equateur en ondersteuning van de creatie van nationaal surveillancesysteem voor bossen. Daarnaast voert het FAO ook een bosbouwproject uit met eigen financiering en enkele projecten voor de **Global Environment Facility**, waaronder een gemeenschapsbosbeheerproject in zuidoost Katanga.

De donorcoördinatie voor de milieusector gebeurt in de **Groupe Interbailleur Environnement (GIBE)**. In vergelijking met andere sectoren is dit een relatief dynamische donorgroep die geregeld samenkomt. Donoren bespreken er hun interventies, gemeenschappelijke uitdagingen, de sectoractualiteit, en er werden ook al gezamenlijke démarches voorbereid ten aanzien van het Ministerie van Milieu. Geregeld worden er experts en topambtenaren uitgenodigd. In maart 2021 nam de Nederlandse ambassade de fakkel van het voorzitterschap over van de Europese delegatie. Het laatst beschikbare overzicht over donorinterventies in de milieusector gaat in bijlage (zie bijlage 1).

De Ambassade onderhoudt voortdurend contacten met andere donoren, binnen en buiten het kader van de interdonorgroepen, o.a. om informatie uit te wisselen over interventies en

potentiële synergiën. Onder meer door de geografische spreiding van de interventies en timingverschillen zijn concrete samenwerkingen echter schaars. Voor de toekomst bieden de beoogde Team Europe Initiatieven, en in het bijzonder het initiatief 'Alliance Verte', nu echter de opportuniteit om de wil tot samenwerken om te zetten in concrete acties (zie [3.c](#)).

Het **formeel overleg** tussen autoriteiten en donoren gebeurt in theorie in thematische groepen. Voor het milieuthema bestaat er de **Groupe Thématique 15**: Environnement, Forêts, Changements climatiques, Eaux & Assainissement, Biodiversité et Tourisme. Het initiatief voor vergaderingen gaat steeds uit van de bevoegde ministers. Deze groep is al enkele jaren niet meer samengekomen. Contacten tussen donoren en de bevoegde ministeries verlopen dus ad hoc en in functie van specifieke dossiers of projecten, eerder dan gecoördineerd en structureel.

Enkel België financiert programma's van een heel divers aantal actoren (incl. gouvernementele samenwerking, niet gouvernementele en universitaire samenwerking), heeft decennialange ervaring in DRC en beschikt over expertisecentra met grote kennis van DRC. Daarin schuilt een **comparatief voordeel voor de Belgische OS**, als deze actoren erin slagen om samen meer synergiën te realiseren (zie onder). De Belgische actoren zijn samen ook actief in meer dan de helft van de Congolese provincies en sommige al gedurende enkele decennia. Dit verschaft hen een **brede terreinkennis** en heel wat lokale contacten. In sommige gevallen voeren ze ook activiteiten uit voor andere donoren (cfr. de Universiteit van Luik en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika voor de EU). De programma's van Enabel en de NGO's **hebben gewoonlijk een duurtijd van 5 jaar** wat aanzienlijk langer is dan de interventies van verschillende andere actoren (bv. AFD en GIZ) en in principe meer ruimte biedt om OS-doelstellingen te realiseren. Desalniettemin blijft ook in het geval van vijfjarenprogramma's een langere tijdshorizon wenselijk.

3. De Belgische bijdrage sinds 2008

Voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking is milieu tot dusver een **transversaal thema**. Dit wordt zo bepaald in de Wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van 2013, maar het wordt wat DRC betreft nog het best geïllustreerd door de cijfers. Uit het overzicht van de OS-programma's inzake milieu sinds 2008, dat deze post van D4.2 ontving (zie bijlage 2), blijkt dat België tussen 2008 en eind 2020 434 interventies met minstens één milieucomponent financierde in DRC. Voor slechts 31 interventies werd als topsectornaam 'milieubescherming' opgegeven. Voor de volledigheid: de 12 bosbouwinterventies uit deze periode zijn terug te vinden onder de topsector 'Agriculture, forestry, fishing'. Voor 28 van de in totaal 43 interventies meldt het overzicht een budget en dat bedraagt samen ongeveer 24 miljoen euro.

België onderscheidt zich van andere OS-donoren met de **grote diversiteit van Belgische actoren** actief in de Congolese milieusector, die er bovendien vaak al decennia ervaring hebben opgedaan. Naast Enabel, NGO's, universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen, draagt België eveneens bij aan de Europese en multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Door meer samen te werken en naar **synergiën** te streven zouden deze actoren hun impact kunnen vergroten. Dit is in de Congolese context niet evident, alleen al door de grote geografische spreiding van de interventies. Desalniettemin wordt er al geregeld samengewerkt, zoals hieronder verder toegelicht.

De **opdrachten voor derden** geven Belgische actoren de mogelijkheid om hun expertise ook los van een DGD-programma in te zetten, verder te vergroten en ook weer andere Belgische partners in te schakelen. Zo maakt Enabel in de milieuprogramma's die het uitvoert voor FONAREDD gebruik van de expertise van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA).

Belgische actoren zouden nog verder kunnen gaan in hun afstemming, bv. door een groter gebruik te maken van de kennis die via de universitaire samenwerking al decennia vergaard wordt (zie [sectie b](#)). Met de **Team Europe** Initiatieven bieden zich nu concrete opportuniteiten aan om ook op Europees niveau nauwer samen te werken.

Een uitgebreide lijst van Belgische OS-interventies in de milieusector sinds 2008, opgenomen in de databank die door DGD beheerd wordt, bevindt zich in bijlage 2. Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste door België gefinancierde actoren per type met **actuele programma's** in de milieusector in DRC. Om technische redenen ontbreekt info over het meerlandenprogramma **CEBioS** 'Capacities for Biodiversity and Sustainable Development' van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) in bijlage 2. Dit programma wordt echter wel toegelicht in [sectie b](#).

a. **Gouvernementele samenwerking**

De **klimaat- en milieunota van DGD-Enabel** van oktober 2020 schuift de thema's geïntegreerd waterbeheer en territoriale ontwikkeling naar voren om de portefeuille van Enabel te vergroenen. Daarbij wordt in eerste instantie gekozen voor twee geografische zones: het Nigerbekken in de Sahel en de regio van de Grote Meren in Oost-Afrika. In de verduidelijkingen met betrekking tot de programmeringscyclus voor de **thematische gouvernementele samenwerking** wordt echter gesteld dat de thematische samenwerking rond klimaat zich zal beperken tot Mali, Niger, Burkina Faso en Senegal. Voor DRC wordt, net als voor Oeganda, Rwanda en Burundi, een thematische samenwerking rond sociale bescherming beoogd.

Enabel beschikt tot dusver niet over specifieke milieuprogramma's met DGD-financiering in DRC, maar wel over verschillende programma's met een prominente milieucomponent. Zo vertrekken alle **landbouwprogramma's van agro-ecologische benaderingen** en is het streven naar **sedentaire landbouw**, ter vervanging van de traditionele slash-and-burn landbouw, in de Congolese context al op zichzelf een van de relevantste benaderingen ter bescherming van de Congolese bossen en biodiversiteit. Het **studie- en expertisefonds PEE** dat door Enabel beheerd wordt, financiert momenteel twee studies met focus op milieu:

- Etude de faisabilité de mise en place d'une politique du secteur Environnemental en République Démocratique du Congo
- Identification des menaces à l'intégrité des tourbières de la République Démocratique du Congo

België is lid van het NDC-partnership dat ontwikkelingslanden ondersteunt bij de uitvoering van hun *Nationally Determined Contributions* (zie boven). In een aantal partnerlanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking voorziet België financiering voor een facilitator, die een coördinerende rol speelt tussen de verschillende betrokken stakeholders en het NDC-

partnerschap voor de uitvoering van NDC-implementatieplannen. In DRC zal een NDC-facilitator via het PEE gefinancierd worden.

Recente budgetverhogingen in het kader van het **transitieprogramma** lieten Enabel toe om in de slotfase van de huidige programma's nog acties toe te voegen met een milieucapitaal:

- Met de verhoging van het budget van het onderwijsprogramma (EDUT) in de bosrijke provincie Tshopo, wordt enerzijds een focus toegevoegd op de houtsector en anderzijds de renovatie voorzien van een turbine in de waterkrachtcentrale van Kisangani.
- De verhoging van het budget van het landbouwprogramma (PRODAKOR) laat eveneens een investering in hernieuwbare energie toe. Hier wordt gekozen voor de ontwikkeling van zonne-energie in Ngandajika. PRODAKOR bevat tevens een onderdeel boslandbouw.
- Met de verhoging van het budget van het onderwijsprogramma (EDUMOSU) in de voormalige evenaarsprovincie wordt eveneens een focus op boslandbouw toegevoegd.

De mogelijkheid om **opdrachten voor derden** uit te voeren heeft aanleiding gegeven tot recente Enabel-interventies in het milieudomein. Zo neemt Enabel de coördinatie op zich van het programma DESIRA, dat zal focussen op milieu en landbouw in de provincie Sankuru. Dit project wordt gefinancierd door de EU, die milieu als een prioritaire sector beschouwt, via het *Global Public Goods and Challenges* programma.

Enabel voert met CAFI/FONAREDD-financiering (zie boven) een PIREDD uit in de provincie Mongala en zal binnenkort ook de PIREDD in de provincie Sud-Ubangi overnemen van de Wereldbank. Aangezien Enabel al actief is in deze zones via verschillende programma's, laten deze opdrachten voor derden **synergiën toe met de Belgische portfolio** en daar wordt ook effectief naar gestreefd. Daarnaast bieden dergelijke projecten voor derden ook de opportuniteit om de **expertise van andere Belgische actoren** in te schakelen. Zo rekent Enabel in het kader van PIREDD Mongala op de Universiteit van Gent voor een antropologische studie.

Enabel heeft bij CAFI nu al een goede reputatie opgebouwd voor de uitvoering van hun projecten en de toenemende ambitie van CAFI zal de komende jaren ongetwijfeld nieuwe opportuniteiten met zich meebrengen.

Enabel probeert momenteel ook mee te dingen naar een PIREDD in de provincies Kasai Oriental en Lomami (waar Enabel eveneens al actief is) en naar een project gefinancierd door het *Green Climate Fund (GCF)* dat focust op de Congolese veengebieden.

Via de **gedelegeerde samenwerking** met de EU werden de afgelopen jaren eveneens interventies met sterke milieucapitalen gefinancierd in DRC. Zo steunde België het **FLEGT-proces** (tot eind 2018) om de governance in de bossector te versterken. De **fluxtoren in Yangambi**, de eerste in Centraal-Afrika en gebouwd door UGent, meet de uitwisseling van broeikasgassen tussen het bos en de atmosfeer om een beter begrip te krijgen van de bijdrage van tropische bossen aan de beperking van klimaatverandering. De toren werd eind januari 2021 ingehuldigd. België steunt momenteel eveneens op deze manier de **elektrificatie van**

Lubero. De hydro-elektriciteit moet de lokale gemeenschappen helpen op wie de bescherming van het Virungapark een grote invloed heeft.

b. Niet-gouvernementele samenwerking

De door België gefinancierde bosbouw en milieubeschermingsinterventies van de afgelopen jaren werden **grotendeels door niet-gouvernementele actoren uitgevoerd.**

In de Gemeenschappelijke Strategische Kaders (GSK) 2017-2021 en 2022-2026 van de niet-gouvernementele en institutionele actoren voor DRC is milieubescherming als een strategische doelstelling opgenomen: Garantir une préservation et gestion durable de l'environnement et des ressources naturelles afin de contribuer au bien-être humain, à la résilience des populations au changement climatique et aux catastrophes naturelles et à une plus grande équité sociale.

Voor 2022-2026 is er voor het eerst ook een thematisch GSK 'Dignity in life, harmony with nature', dat o.a. op DRC van toepassing is. Dit GSK telt vier strategische doelstellingen:

- SG1: Improved rights, policies and governance of ecosystems and natural resources
- SG2: Improved awareness, knowledge, skills about sustainable ecosystems
- SG3: Strengthened sustainable access to, management and use of ecosystem services
- SG4: Ecosystems are conserved or restored for optimal functioning

6 actoren hebben zich aangesloten bij dit thematisch GSK: Bos+, WWF, Join For Water (JFW), Uni4Coop, Via Don Bosco en het programma CEBioS van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). CEBioS en WWF zijn al enige tijd actief op milieuvlak in DRC (zie onder). JFW doet momenteel aan watervoorziening in de provincie Ituri, maar zou graag voor de periode 2022-2026 ook een gezamenlijk DGD-programma voorstellen met Bos+ voor de provincie Tshopo, waarbij JFW zich zal toeleggen op de bescherming en het beheer van waterbronnen, terwijl Bos+ in samenwerking met de Nederlandse NGO Tropenbos zal focussen op gemeenschapsbossen. Daarnaast zal Bos+ wellicht ook samenwerken met de Belgische vzw Faja Lobi, die aan bebossing doet in Idiofa (provincie Kwilu).

Verscheidene Belgische NGO's voeren activiteiten uit met een milieucomponent (bv. ULB Coopération werkt rond bijenteelt nabij het Biosfeerreservaat van Luki en Benelux Afro Center heeft een project dat focust op afvalverwerking in verschillende steden). Zoals eerder aangehaald, is ook het opzet van verscheidene Belgische NGO's om sedentaire landbouw te bevorderen met agro-ecologische benaderingen, gezien de Congolese context, heel relevant om ontbossing tegen te gaan. Maar van de Belgische NGO's die op dit ogenblik DGD-financiering ontvangen, plaatst momenteel enkel **WWF** milieubescherming helemaal centraal.

WWF DRC, o.a. partner van WWF België, voert momenteel met DGD-financiering (programma 2017-2021) twee projecten uit die al een zekere voorgeschiedenis hebben. In Mai-Ndombe probeert WWF al sinds 2006 bossen en bonobo's te beschermen via gemeenschapsbosbeheer en ecotoerisme. In Noord-Kivu werd in 2008 het project Ecomakala opgezet met focus op de houtskoolproblematiek dat nadien geëvolueerd is naar een meer geïntegreerd project dat de illegale houtskoolproductie in het Virungapark viseert. Initieel kwam de steun voor Ecomakala

van de EU. Vervolgens van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Daarna nam CIFOR het met EU-steun over. Vanaf 2015 kreeg de interventie projectsteun van de DGD om vanaf 2017 over te schakelen op programmasteun. WWF herbeboost er en promoot er efficiënte kooktoestellen en alternatieven voor koken met biogas, evenals de duurzamere productie van houtskool, honingproductie en gemeenschapsbosbeheer.

WWF was eerder ook met Belgische financiering actief op het vlak van duurzaam beheer in de biosfeerreservaten van Luki en Yangambi en op het vlak van duurzame ontwikkeling rondom Moanda en Tshela (Kongo-Central).

WWF buigt zich momenteel over de formulering van een vervolg voor het DGD-programma en zal wellicht de meeste componenten behouden, maar tevens een grotere nadruk leggen op de duurzamere productie en commercialisering van houtskool, gemeenschapsbossen en alternatieven voor houtskool, zoals biogas. WWF bespreekt momenteel met Emmanuel de Merode, directeur van het Virungapark, de mogelijkheid om elektrische kooktoestellen te testen, die met hydro-elektriciteit gevoed zullen worden en vervolgens opgeschaald zouden kunnen worden met hulp van de private sector. Het is een voorbeeld van een **synergie** waarbij verschillende al dan niet indirect door België gesteunde interventies samenkomen: de steun van de EU aan Virunga, de gedelegeerde samenwerking die de elektrificatie van Virunga ondersteunt, en WWF.

Verschillende **Belgische wetenschappelijke instellingen** zijn al geruime tijd actief in de Congolese milieusector. Het **Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA)** staat alleen al in voor 10 van de 31 programma's die de afgelopen jaren plaatsvonden onder de topsector 'milieubescherming'. Het KMMA voerde recent met BELSPO-financiering onderzoek uit naar de markt voor bushmeat in Brussel. Momenteel voert het KMMA met een DGD-programma (2019-2023), dat naast DRC nog 9 andere Afrikaanse landen viseert, onderzoek uit betreffende een breed scala aan milieu gerelateerde onderwerpen en wordt er een nieuwe conferentie over biodiversiteit in het Congobekken voorbereid. De vorige en eerste dergelijke wetenschappelijke conferentie over biodiversiteit vond plaats in DRC in 2014 op initiatief van het KBIN-CEBioS programma (zie onder) en in samenwerking met het KMMA, de Plantentuin van Meise en de Universiteit van Kisangani (UNIKIS). Het zijn dezelfde instellingen die samen in 2011 met financiering van de DGD, BELSPO en de Nationale Loterij het **Centre de Surveillance de la Biodiversité (CSB)** gecreëerd hebben dat deel uitmaakt van de wetenschapsfaculteit van UNIKIS en vandaag nog steeds gesteund wordt door het KBIN-CEBioS-programma. Het CSB heeft als missie om het onderzoek naar en het toezicht op de fauna en flora uit te voeren en te faciliteren en partnerschappen te faciliteren om kennis over de Congolese biodiversiteit te vergaren en bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van de lokale gemeenschappen. De basis voor de wetenschappelijke samenwerkingen rond het CSB werd in 2010 al gelegd, met de 'Boyekoli Ebale Congo' expeditie, die wetenschappers uit België, DRC en andere landen samenbracht voor een tocht over de Congostroom van meer dan 1000 km teneinde onderzoek in diverse disciplines te faciliteren.

De tienjarenstrategie (2014-2023) van het **CEBioS-programma** 'Capacities for Biodiversity and Sustainable Development' van het **KBIN** werd in mei 2013 goedgekeurd door de DGD. De

algemene doelstelling van de tienjarenstrategie is “to build scientific and technical capacities for a more effective implementation of the Convention on Biological Diversity and its Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020, as a contribution to poverty reduction and sustainable development worldwide.” CEBioS ondersteunt het Clearing House Mechanism van het Ministerie van Milieu in het kader van de Rio Conventie op Biologische Diversiteit, alsook het Protocol van Nagoya. Ook ondersteunt CEBioS diverse universiteiten om wetenschappelijk onderzoek te verrichten over de dynamiek van habitats van beschermde gebieden die beheerd worden door het ICCN. Hieruit resulteerden een aantal lexica die als instrument van natuurbeheer worden gebruikt. CEBioS organiseert ook regelmatig mini-projecten tussen academici en overheden rond 'Monitoring-Reporting-Verification' van biodiversiteit met de co-productie van aanbevelingen naar de besluitvormers, o.a. in de vorm van 'policy briefs'.

Het eerste deel van CEBioS (2014-2018) met focus op 5 ontwikkelingslanden, waaronder DRC, is intussen afgerond. Het tweede deel (2019-2023) legt zich hoofdzakelijk toe op DRC, Burundi en Benin. Wat DRC betreft, ligt de focus op Kisangani, Goma, Bukavu en Lubumbashi. Er is intussen ook een samenwerking opgezet met VVOB, een institutionele actor die met DGD-financiering landbouwonderwijs ondersteunt in de provincie Kongo-Central. Via CEBioS werd champignonproductie geïntroduceerd in het curriculum van de scholen die door VVOB gesteund worden: een valorisatie van het wetenschappelijk onderzoek dat daaromtrent de afgelopen jaren werd uitgevoerd.

Zowel het KMMA als de Plantentuin van Meise zijn momenteel met o.a. Europese financiering (zie onder) ook actief in **Yangambi** (provincie Tshopo). Yangambi heeft historische bekendheid als de zetel van het *Institut National pour l'Etude Agronomique du Congo belge (INEAC)*, een voormalig Belgisch onderzoeksinstituut dat in 1933 is opgericht en een internationale reputatie genoot. Yangambi bevat tevens een van de twee resterende UNESCO-biosfeerreservaten van DRC, wat impliceert dat in theorie drie *Man and Biosphere Reserve* functies gecombineerd worden: biodiversiteitsconservering, duurzame ontwikkeling en logistieke steun (incl. faciliteren van demonstratieprojecten en milieueducatie). Het KMMA heeft o.a. in Yangambi een boslaboratorium ingericht voor onderzoek naar koolstofopslag in bossen en voor houtidentificatie ter ondersteuning van handhavingsregulering m.b.t. illegale houthandel. De Plantentuin van Meise steunt het INERA (de Congolesse opvolger van het INEAC) inzake een aantal onderzoeksdomeinen (bv. m.b.t. wilde koffieplanten) en heeft uitrusting geleverd voor het herbarium van het INERA, wat heeft toegelaten om een deel van de inhoud van het herbarium (152.000 stalen) te digitaliseren en zo veilig te stellen voor de toekomst.

DGD steunt ook via de koepels **ARES** en **VLIR-UOS** de **academische samenwerking** van Belgische en Congolesse universiteiten die samen onder meer onderzoek in het milieudomein verrichten.

VLIR-UOS begon in 2006 een landenprogramma langs twee centrale assen: ontsluiting (fysiek en via digitalisering) en academische opvolging (ter anticipatie van de pensioneringsgolf van een vergrijzende generatie professoren en onderzoekers). In 2010 is dit uitgemond in een landenstrategie die als referentiekader dient voor huidige en toekomstige interventies. De strategische thema's zijn: **natuurlijke hulpbronnen**, gezondheid en sociale ontwikkeling.

Transversale thema's zijn onder meer kwaliteitszorg, academisch Engels en ICT. De Université Catholique de Bukavu (UCB) en UNIKIS waren de afgelopen 10 jaar begunstigden van de institutionele universitaire samenwerking (IUC). Met UCB lag de focus op landbouw, de mijnsector en geneeskunde. Met UNIKIS werd er gewerkt rond duurzame landbouw, biodiversiteit (zie onder) en capaciteitsversterking. Vanaf 2022 start een nieuwe IUC met de Universiteit van Lubumbashi (UNILU) met o.a. een milieu- en landbouwluk. Verder zijn er ook TEAM projecten, Joint (Inter)national Academic Networking (JOINT) projecten en Zuid initiatieven van VLIR-UOS lopende in DRC, waarvan sommige eveneens met een milieu- of landbouwthema.

Ook ARES en de Franstalige universiteiten zijn al geruime tijd actief in DRC. Voor institutionele steun wordt traditioneel samengewerkt met de Universiteiten van Kinshasa en Lubumbashi. Wat betreft opleidings- en onderzoeksactiviteiten zijn er nog verschillende andere Congolese partners.

Voor de universiteiten geldt uiteraard eveneens dat de interventies in het landbouwdomein ook relevant zijn voor de milieusector (en vaker opportuniteiten bieden qua commercialisering en praktische bruikbaarheid in de Congolese context), maar er zijn ook onderzoeksprojecten waarbij specifiek milieu centraal staat. Zo verzamelt UGent samen met de Universiteiten van Lubumbashi (UNILU), Kisangani (UNIKIS) en Bukavu (UCB) data over koolstof- en stikstofcycli in het centrale Congobekken. UGent had tot juni 2020 ook een samenwerking met UNIKIN rond de ecologie van medicinale planten. Universiteit Antwerpen werkt samen met UNIKIS, het *Institut Supérieur de Développement Rural de Bukavu* (ISDR) en twee NGO's rond de politieke ecologie van bosbeheer. KULeuven monitort, in samenwerking met een aantal andere universiteiten, de geo-chemo-fysische parameters van de Congostroom en de Lindirivier in Kisangani met hulp van het CSB. Via VLIR-UOS / Universiteit Antwerpen wordt ook het CSB gesteund. Erik Verheyen van de Universiteit Antwerpen die dit opvolgt, is eveneens werknemer van het KBIN. Het illustreert de verwevenheid tussen de wetenschappelijke actoren.

Wat de Franstalige universiteiten betreft, heeft vooral de **Universiteit van Luik (ULiège)** in DRC activiteiten in het milieudomein. Zo geven docenten van de ULiège les aan de *Ecole Régionale Postuniversitaire d'Aménagement et de Gestion intégrés des Forêts et Territoires tropicaux* (ERAIFT), een regionale school onder auspiciën van UNESCO en gevestigd op de UNIKIN-campus. Ook de directeur van ERAIFT, professor Baudouin Michel, is verbonden aan de ULiège. PACODEL, het centrum voor ontwikkelingssamenwerking van ULiège, heeft een vaste vertegenwoordiger met bureau in ERAIFT. ERAIFT wordt tevens gesteund door Wallonie-Bruxelles International (WBI), maar heeft daarnaast nog heel wat andere donoren, waaronder de EU, de Afrikaanse Ontwikkelingsbank, het FAO en de US Forest Service. ERAIFT is ook betrokken bij het fluxtorenproject (zie boven) waarvoor het samen met CIFOR de wetenschappelijke coördinatie waarneemt.

Congolese universiteiten zijn **grotendeels afhankelijk van donoren**. De Congolese staat financiert voornamelijk de salarissen van het personeel. Zonder de buitenlandse partners zijn er geen laboratoria, materiaal, ondersteuning van academische programma's, middelen voor veldonderzoek, en beurzen voor doctoraatstudenten. De langdurige academische

samenwerking met Congolese partners, maakt dat intussen verschillende Congolese professoren en experts in de milieusector ooit een doctoraat aan een Belgische universiteit behaald hebben. De Secretaris-Generaal van het Ministerie van Milieu, Benjamin Toirambe, is zelf een ancien van de faculteit van Gembloux Agro-Bio Tech (ULiège) en heeft nog voor het KMMA gewerkt.

De Belgische universiteiten voeren ook opdrachten uit **voor andere donoren**. Zo werkt ULiège aan een boslandbouwproject in Lubumbashi met middelen van de EU. Enabel maakt voor PIREDD Mongala (met financiering van CAFI/FONAREDD) gebruik van een antropologisch onderzoek van de Universiteit van Gent.

c. Europese samenwerking

Voor de **Europese Unie (EU)** is milieu een prioritaire sector. De milieustrategie van de EU bestaat er in de eerste plaats in om in te zetten op de bescherming van officiële beschermde natuurparken, waar mogelijk in samenwerking met het *Institut Congolais pour la Conservation de la Nature* (ICCN) en uitvoerende partners, zoals het WWF. Zo hebben de nationale parken van Salonga, Upemba, Virunga, Garamba en Yangambi samen ongeveer 140 miljoen euro ontvangen in het kader van het Europees Ontwikkelingsfonds (11e EOF). Met de fusie van de verschillende EU-instrumenten voor internationale samenwerking in NDICI, zal ook de samenwerking met de COFED, deel van het Congolese Ministerie van Financiën, worden opgezegd. Deze cel vervulde als nationaal ordonnateur niet enkel de rol van Congolees aanspreekpunt voor overleg over samenwerking, maar was ook verantwoordelijk voor de implementering van de meeste door de EU gefinancierde projecten. EUDEL heeft aangekondigd hiervoor in de toekomst meer te zullen rekenen op agentschappen van de lidstaten en noemde expliciet Enabel als mogelijke partner voor de uitvoering van projecten.

Enabel coördineert overigens al in opdracht van de EU het programma DESIRA, dat focust op landbouw en milieu, in de provincie Sankuru. De EU maakt gebruik van **publiek-private partnerschappen** in heel wat OS-programma's. Wat DESIRA betreft, is de Belgische groep TEXAF de private partner en zal die zich toeleggen op de ondersteuning van de rubbersector in dit programma.

Met twee **Team Europe Flagship initiatieven** wil de EU de lidstaten betrekken in gezamenlijke of alleszins onderling goed afgestemde ontwikkelingsinitiatieven teneinde synergiën te bekomen. Een van deze initiatieven focust op beschermde natuurparken en de valorisatie van de Congolese biodiversiteit: '**Alliance Verte: un partenariat pour les hommes, la nature et une économie verte en RDC**'. De evaluaties van de Europese milieuprogramma's tonen aan dat meer aandacht moet gaan naar ondersteuning van de lokale gemeenschappen rondom de beschermde natuurgebieden, o.a. via landbouwinterventies.

EUDEL gaf aan dat het bv. wat Alliance Verte betreft alle actoren wil samenbrengen die iets rond landbouw willen doen en dan afspreken wie wat doet. Team Europe impliceert dus een opportuniteit voor verschillende Belgische OS-actoren (incl. Enabel) in de betrokken domeinen. Wat Yangambi betreft bestaat er al een samenwerkingsakkoord tussen Enabel en CIFOR. Als beide actoren in Tshopo actief blijven, zou die samenwerking nog verder uitgediept kunnen

worden. Gezien haar landbouwactiviteiten in Butembo nabij Virunga, is ook de Belgische NGO Rikolto een potentiële partner voor dergelijke samenwerking. Zoals hierboven reeds aangehaald gaf WWF België aan via zijn partner WWF DRC met Virunga te overleggen over verdere samenwerking, bv. wat betreft elektrische kooktoestellen.

d. Multilaterale samenwerking

België steunt via **corefunding** de volgende multilaterale organisaties met specifieke milieuactiviteiten in DRC:

- De **Food and Agriculture Organization (FAO)** houdt zich weliswaar vooral bezig met landbouwactiviteiten, maar zoals toegelicht in [hoofdstuk 2](#), eveneens met verschillende milieu-interventies;
- Het **Center for International Forestry Research (CIFOR)** maakt deel uit van de **Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR)**, en voerde de afgelopen jaren verscheidene onderzoeksprojecten en meer praktische milieuprojecten uit in DRC, waaronder het project FORETS voor de EU in Yangambi (zie boven);
- Het **United Nations Development Programme (UNDP)** speelt in DRC op milieuvlak vooral een rol via het beheer van het Nationaal REDD fonds en de ondersteuning van het FONAREDD-secretariaat dat instaat voor de coördinatie van verschillende milieuprojecten (waarvan het UNDP er ook enkele zelf uitvoert). Het DRC-landenprogramma van UNDP (2020-2024) vermeldt o.a. de doelstelling om de DRC bij te staan bij de implementering van multilaterale milieuverdragen die het heeft ondertekend en geratificeerd, met name het REDD+ investeringsplan en de formulering/uitvoering van strategieën inzake de Nationally Determined Contributions (NDCs);
- Het **United Nations Environment Programme (UNEP)** staat eveneens op de lijst van Belgische corefunding begunstigen en coördineert de milieuactiviteiten van de VN. UNEP voerde in het verleden occasioneel specifieke projecten uit met focus op de DRC, zoals een *post-conflict environment assessment* in 2011.

Daarnaast zijn er ook **andere multilaterale organisaties** die Belgische steun ontvangen en activiteiten hebben in de Congolese milieusector.

België steunt de **Global Environment Facility (GEF)**, dat als financieel mechanisme dient voor verschillende milieuverdragen, en het **Least Developed Countries Fund (LDCF)**, dat is opgericht om de minst ontwikkelde landen te ondersteunen in het kader van het klimaatverdrag (UNFCCC). België financiert het GEF met 15 miljoen euro per jaar, evenals het LDCF, dat beheerd wordt door het GEF, met eenzelfde bedrag. Zowel het LDCF als het GEF co-financieren o.a. projecten in DRC.

Het **Green Climate Fund (GCF)** is in 2010 opgericht binnen het UNFCCC-kader om ontwikkelingslanden bij te staan met adaptatie- en mitigatiemaatregelen t.a.v. de klimaatverandering. Wat dat betreft zijn er in DRC momenteel 4 projecten, waaronder een dat de ontwikkeling van drie mininetwerken op zonne-energie en met batterijopslag beoogt. Enabel werd in 2019 geaccrediteerd bij het GCF, waardoor het er een extra potentiële donor bij heeft.

Ook het **United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)** wordt gesteund door België (via DGM) voor een project genaamd 'Combating corruption linked to wildlife and forest crime in Africa' in samenwerking met de Virungastichting, en recent ook voor een project ter ondersteuning van het Congolees corruptiebestrijdingsagentschap en met als titel 'Tackling corruption linked to biodiversity, climate change and peace and security in the Democratic Republic of Congo (DRC) and the Great Lakes region'.

Het **Partenariat pour les Forêts du Bassin du Congo (PFBC)** verdient melding als diplomatiek platform ter bevordering van de bossen van het Congobekken en omdat België in 2019 het voorzitterschap waarnam, maar het partnerschap doet niet aan programmering (i.t.t. CAFI).

e. Thematische evaluatie van de Belgische OS inzake milieu (2013)

In 2013 vond een thematische evaluatie plaats van de Belgische ontwikkelingssamenwerking m.b.t. milieu voor de periode 2002-2011. Er vonden terreinzendingen in 5 landen plaats, waaronder DRC, waarbij zowel interventies bezocht werden die specifiek focusten op milieubescherming als interventies waarvoor milieu als transversaal thema was opgenomen. In DRC werden naast het natuurbeschermingsproject van WWF in Luki ook een tiental interventies bezocht die milieu als transversaal thema beschouwden, waarvan 8 van de gouvernementele samenwerking. De terreinzending liet omwille van allerlei praktische beperkingen geen uitgebreide impactevaluatie toe van elk bezocht project. Voor het geheel van de bezochte interventies beantwoordden de evaluatoren onderstaande evaluatievragen als volgt:

In hoeverre en met welke resultaten heeft de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de partnerlanden bijgedragen tot het scheppen van de vereiste voorwaarden voor milieubescherming en duurzaam milieubeheer?

- La faiblesse du dialogue politique concernant les questions environnementales en RDC est liée au fait qu'elles ne reçoivent pas la priorité effective des décideurs politiques nationaux au niveau central et au niveau provincial.
- Au niveau actuel de gouvernance en RDC, dans un contexte d'Etat fragile, les conditions propices à la gestion durable de l'environnement sont loin d'être réalisées. Ceci induit des effets environnementaux négatifs, voire dans certains cas très négatifs et durables (peu réversibles) au niveau des investissements miniers et industriels, formels et informels, et une pression forte sur la ressource forestière et sur la biodiversité. Les conditions de base n'étant pas suffisantes (cadre législatif défaillant et non traduit dans l'application, absence d'acteurs de la société civile forts et organisés qui peuvent servir de relais et développer des plaidoyers, notamment en matière environnementale), les efforts pour améliorer spécifiquement les conditions de gestion de l'environnement restent vains et ne permettent pas d'obtenir un changement quelconque sur un milieu institutionnel instable structurellement.
- Les efforts en matière d'appui institutionnel attestent d'une intégration explicite faible, voire inexistante, de l'environnement de la part des acteurs belges, mais cette dimension est prise en compte dans le cadre d'une volonté d'alignement sur les

stratégies nationales en la matière ou de la mise en oeuvre des recommandations d'autres partenaires techniques et financiers.

In hoeverre heeft de Belgische steun bijgedragen tot een duurzaam leefmilieu (Millennium Development Goal 7)?

- Il n'y a pas de contribution tangible significative à l'échelle du pays à l'atteinte de l'OMD 7, bien que la RDC reçoive une part non-négligeable des dépenses consacrées au secteur Sylviculture dans la coopération belge.
- L'évolution des indicateurs de l'OMD7 est défavorable en RDC, indépendamment de la coopération belge. Les taux de desserte urbaine en eau diminuent malgré tous les investissements publics et privés.
- Une dégradation réelle de l'environnement est perceptible (avec le risque qu'elle soit durable) en raison de données de contexte externe à la coopération belge:
 - le niveau de bonne gouvernance ;
 - l'absence de politiques sectorielles robustes ;
 - la croissance démographique ;
 - l'incidence non réduite de la pauvreté.
- La logique financière domine auprès des acteurs de la société civile face à la logique de durabilité environnementale.

4. Lessons learned

Milieu is voor België tot dusver een transversaal thema en komt aan bod in heel wat OS-interventies in bv. de landbouw- en energiesectoren. Maar zoals de vorige hoofdstukken aantonen, heeft België ook verschillende interventies gefinancierd met een meer specifieke milieufocus. De thematische evaluatie van de Belgische OS inzake milieu van 2013 (zie [3.e](#)) met o.a. terreinbezoeken in DRC toont de moeilijkheid om, gezien de uitdagende context, met Belgische OS-interventies een significante en duurzame invloed te hebben op de Congolese milieusector. Deze thematische evaluatie van de Belgische OS formuleert geen specifieke aanbevelingen voor DRC. De ervaring met de huidige programma's, terreinbezoeken en contacten met stakeholders, ook van projecten die niet rechtstreeks door België gefinancierd worden, laten de ambassade wel toe een aantal lessons learned en aanbevelingen te formuleren die tot betere resultaten zouden kunnen leiden:

a. Natuurbescherming en economische ontwikkeling

Een eerste belangrijke les uit de ervaring van de milieuprogramma's in DRC betreft het feit dat, om succesvoller te zijn, natuurbescherming niet mag botsen met het streven naar **sociaaleconomische vooruitgang voor de lokale gemeenschappen** en moet rekening houden met de **incentives** van alle betrokkenen.

De evaluaties van de Europese milieuprogramma's tonen aan dat meer aandacht moet gaan naar ondersteuning van de lokale gemeenschappen rondom de beschermde natuurgebieden, o.a. via landbouwinterventies. Een te eenzijdige focus op de bewaking van natuurgebieden leidt tot conflict, zoals o.a. geïllustreerd in het Salongapark (zie boven).

Rekening houden met incentives betekent bv. ook om niet zomaar boomplantages te installeren in de buurt van het regenwoud, zoals in sommige interventies beoogd wordt. De lokale bevolking ziet er al te vaak het nut niet van in. Bebossingsprojecten hebben meer kans op duurzame resultaten in savannegebied, waar bomen schaarser zijn. Het boslandbouw project NTSIO biedt wat dat betreft een interessante casestudie. Het werd gefinancierd door de EU en uitgevoerd door de Duitse stichting Hanns Seidel. Er werd **sterk gefocust op incentives**. **Bij het veiligstellen van landrechten werd zowel rekening gehouden met het formeel als het gewoonterecht en er werden lessen geïmplementeerd die eerder uit gelijkaardige projecten getrokken zijn met het oog op duurzaamheid van de resultaten**. NTSIO is ook een pilootproject dat het potentieel van **publiek-private partnerschappen** in de boslandbouwsector moet illustreren. Het project beoogt te tonen aan vermogende Congolese en buitenlandse investeerders dat ze ook los van de vastgoedsector een zeker rendement zouden kunnen behalen op hun investering op een manier die tegelijk het milieu en rurale ontwikkeling ondersteunt. ERAIFT organiseerde hieromtrent eind 2019 een forum voor private investeerders. Prof. Baudouin Michel, directeur van ERAIFT, is een expert wat PPP's in de landbouw- en milieusector betreft.

b. Wetenschappelijke onderbouwing van ontwikkelingssamenwerking

Het uitdagende deel van deze nota belichtte al hoe verschillende OS-actoren pogen conflicten inzake bosrechten te vermijden door **participatief bosbeheer** te introduceren en te ondersteunen, terwijl dit in DRC niet overal aangewezen is. Ook **ecotoerisme**, een andere benadering die in een aantal OS-projecten terugkomt en die in welbepaalde omstandigheden weliswaar nuttig kan zijn, is gezien de Congolese context geen mirakeloplossing voor natuurbescherming. Dit werd recent nog geïllustreerd door de moord op de Italiaanse ambassadeur in de nabijheid van het Virungapark en de mogelijke impact hiervan op het toerisme.

Er bestaat duidelijk een **grote nood aan grondige evaluaties** ten aanzien van de gehanteerde OS-benaderingen, die objectief vaststellen wat gewerkt heeft en wat niet, zodat daar vervolgens mee rekening gehouden kan worden in nieuwe programma's en op beleidsvlak. Ook de **wetenschap** kan helpen bij de selectie van geschiktere benaderingen. Abhijit Banerjee, Esther Duflo en Michael Kremer ontvingen in 2019 de nobelprijs voor economie omwille van hun werk inzake gerandomiseerde onderzoeken met controlegroepen in de ontwikkelingseconomie. Hun Poverty Action Lab publiceert studies die inspiratie kunnen verschaffen voor meer wetenschappelijk onderbouwde benaderingen bv. op het vlak van elektriciteitsproductie en het betalen voor milieudiensten.

Er zijn ook **Belgische wetenschappers met expertise op het vlak van natuurbescherming** die verder geëxploiteerd zou kunnen worden, bv. door Enabel in het kader van een PIREDD, al dan niet in samenwerking met BIO. Zo is professor Jean-Louis Doucet (ULiège en ERAIFT) specialist inzake **samenwerking met de private sector** en bepleit hij het installeren van **formele bosconcessies** in de buitenrand van erkende natuurgebieden die daar als buffer kunnen dienen tegen illegale activiteiten. Zolang er een moratorium geldt op de toekenning van nieuwe boskapconcessies is deze benadering uiteraard niet overal in DRC bruikbaar.

Belgische actoren die een grotere wetenschappelijke onderbouwing wensen van hun projecten kunnen daarvoor de **samenwerking opzoeken met Belgische wetenschappelijke instellingen en universiteiten** die via ARES en VLIR-UOS al onderzoek verrichten in de milieusector, maar ook met het **CSB/UNIKIS** en **ERAIFT**, gezien de inplanting van deze instellingen in DRC en de vele onderzoeken die er worden uitgevoerd met relevantie voor de sector.

Om de kloof te overbruggen die nu gaapt tussen universitaire samenwerking en andere vormen van ontwikkelingssamenwerking zouden wetenschappers uit verschillende disciplines ook best al van bij de formulering van OS-projecten betrokken worden. Zo kan niet alleen beter gegarandeerd worden dat de gehanteerde OS-benaderingen zoveel mogelijk evidence based zijn, maar ook dat de lacune aan *evidence* verder gedicht wordt door nieuw wetenschappelijk onderzoek te enten op OS-projecten en hun eventueel succes verder op te volgen en te documenteren.

c. Milieu als een transversaal OS-thema

Voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking is milieu een **transversaal thema**, zoals bepaald in de Wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van 2013. In hoofdstuk 3 werd dieper ingegaan op het feit dat milieu in interventies van vele Belgische OS-actoren weliswaar een rol speelt, maar niet centraal staat. Zelfs in het licht van de toenemende druk op het Congolese milieu en het belang ervan voor DRC en de hele planeet, blijft dat een **logische benadering**. Zoals in het uitdagingendeel van deze nota toegelicht werd, worden de Congolese bossen en biodiversiteit vooral bedreigd door **traditionele landbouw**, het gebruik van **brandhout/houtskool** als voornaamste energiebron en de combinatie met de **hoge demografische groei**. Voor deze uitdagingen zijn ook Congo's erkende natuurgebieden niet veilig, alle communautaire benaderingen om ze te beheren ten spijt. Benaderingen die werken op deze grondoorzaken van ontbossing en het verlies van biodiversiteit, verdienen dus de voorkeur in strategieën die milieubescherming nastreven. Thematische milieubeschermingsprogramma's zoeken dan ook best naar complementaire partners met expertise in die domeinen met het oog op een grotere impact.

d. Team Europe – Alliance Verte

Voor de EU is **milieu een prioritaire sector**. De EU focust daarbij op een aantal beschermde natuurgebieden en ondersteunt in de meeste gevallen het beheer van deze parken. Uit de algemene evaluatie van de Europese natuurprojecten in DRC die op 04/12/20 in Kinshasa werd voorgesteld, blijkt onder meer dat veel **meer aandacht moet gaan naar de duurzame ontwikkeling** (o.a. via sedentaire landbouw) van de lokale gemeenschappen in de buurt van de beschermde natuurgebieden, aangezien hun levenswijze de hoofdoorzaak vormt voor ontbossing en het verlies aan biodiversiteit.

Als België zich achter het **Team Europe initiatief Alliance Verte** met focus op beschermde natuurparken wil scharen, dan zouden Belgische OS-actoren onder meer op landbouwvlak kunnen bijdragen. De aanwezigheid van **Enabel** nabij het Biosfeerreservaat van Yangambi wordt door de EU overigens al als een illustratie van het Team Europe model geïnterpreteerd

en de samenwerking zou in het kader van een toekomstig programma verder uitgewerkt kunnen worden. EUDEL zei dat ze bv. wat landbouw betreft, wanneer ze wat verder gevorderd zijn met hun programmeringsoefening, alle actoren willen samenbrengen die iets rond landbouw willen doen en dan afspreken wie wat doet. Ook de landbouwactiviteiten van **Rikolto**, in Butembo nabij Virunga, zijn relevant door een Team Europe bril bekeken en kunnen in een toekomstig programma nog meer worden afgestemd.

Zoals in [hoofdstuk 3](#) toegelicht, bespreekt **WWF** momenteel met Emmanuel de Merode, directeur van het Virungapark, de mogelijkheid om elektrische kooktoestellen te testen, die met hydro-elektriciteit gevoed zullen worden en vervolgens opgeschaald zouden kunnen worden met hulp van de private sector. Het is een voorbeeld van een **synergie** waarbij verschillende al dan niet indirect door België gesteunde interventies samenkomen: de steun van de EU aan Virunga, de gedelegeerde samenwerking die de elektrificatie van Virunga ondersteunt, en WWF.

Met de fusie van de verschillende EU-instrumenten voor internationale samenwerking in het *Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument (NDICI)*, zal ook de samenwerking met de COFED, deel van het Congolese Ministerie van Financiën, worden opgezegd. Deze cel vervulde als nationaal ordonnateur niet enkel de rol van Congolees aanspreekpunt voor overleg over samenwerking, maar was ook verantwoordelijk voor de implementering van de meeste door de EU gefinancierde programma's. EUDEL heeft aangekondigd hiervoor in de toekomst meer te zullen rekenen op agentschappen van de lidstaten en noemde expliciet **Enabel** als mogelijke partner voor de uitvoering van projecten.

e. Het instrument van de gedelegeerde samenwerking

Het instrument van de gedelegeerde samenwerking kan voortaan rechtstreeks door Enabel worden ingezet. Maar de DGD-ervaring met gedelegeerde samenwerking met de EU, m.b.t. aan milieu gerelateerde interventies, noopt alvast tot enkele lessen. Zo stelde EUDEL recent dat dergelijke samenwerking uniek is, maar toch ook "*een beetje vreemd*". EUDEL benadrukte in één beweging dat het geen agentschap is en dat het logischer was geweest als, bv. m.b.t. het project inzake de elektrificatie van Lubero, België rechtstreeks de Stichting Virunga had gefinancierd voor de uitvoering in plaats van via de EU te passeren. Dergelijke gedelegeerde samenwerking legt een extra laag tussen de donor en de uitvoerende partners wat de efficiëntie niet noodzakelijk ten goede komt. Dit is ook de boodschap van de uitvoerende partners in het fluxtowerproject van Yangambi en van de partners die via deze weg financiering voor UNIKIS en het CSB ontvingen.

Als het de bedoeling is dat Belgische OS-interventies tevens het **imago van België** ten goede komen, valt er ook op dit vlak een les te trekken. Het onderbrengen van Belgische financiering onder een andere koepel leidt tot een lagere zichtbaarheid voor België. Het is bv. voor buitenstaanders niet steeds duidelijk dat de klimaattoren in Yangambi door België gefinancierd is en niet door de EU; iets om mee rekening te houden wat betreft Team Europe.

f. Lidmaatschap van het Central African Forest Initiative (CAFI)

Het Central African Forest Initiative heeft zich de laatste jaren ontpopt als een relevant donorcollectief op milieuvlak in Centraal-Afrika, en met name in DRC waar het overgrote merendeel van de CAFI-financiering terecht komt. CAFI ondersteunt beleidshervormingen (bv. op het vlak van landrechten en landbouw), geïntegreerde projecten (o.a. uitgevoerd door Enabel in de provincies Mongala en binnenkort in Sud-Ubangi) en thematische projecten (bv. op het vlak van gezinsplanning). De ambitie voor de toekomst is groot. Noorwegen, dat aan de basis ligt van het initiatief, onderhandelt momenteel met andere potentiële CAFI-donoren over een verhoging van het CAFI-budget van 230 miljoen USD (2016-2020) naar één miljard USD (2021-2030).

België is vooralsnog geen lid, maar zou zelfs met een bescheiden bijdrage aan het CAFI Trust Fund, dat beheerd wordt door het UNDP Multiparty Trust Fund, lid kunnen worden om mee te wegen op de diverse politieke discussies en de besteding van het CAFI-budget. Andere actoren, zoals Frankrijk, hebben zich zo ook een plaats aan tafel gekocht en kiezen er daarnaast voor om specifieke CAFI-projecten (die bv. aan AFD werden toegewezen) met bijkomende bijdragen te ondersteunen.

België kan ook via de CAFI-koepel op een relatief veilige manier (gezien de gevoeligheid van dit onderwerp) bijdragen aan projecten die de hoge demografische groei viseren (zoals het project PROMIS).

g. Duurzame en voorspelbare financiering voor milieubescherming

Terwijl in Europa (incl. België) de meeste primaire bossen in het verleden reeds gekapt werden, is nu met de toenemende bekommernissen rond klimaat en biodiversiteit de vrees gegroeid dat ontwikkelingslanden aangedreven door demografische groei en economische ontwikkeling (of net het gebrek eraan, cfr. DRC) hetzelfde zullen doen. Het enorme regenwoud of de rijke biodiversiteit van bv. Brazilië en DRC worden door meer en meer actoren als *global public goods* beschouwd. Wellicht is hierbij niet voldaan aan de traditionele definitie van een 'global public good', maar hun belang voor de planeet wordt in ieder geval door iedereen erkend. Dit impliceert dat de financiële verantwoordelijkheid voor hun bescherming niet enkel aan die landen toebehoort op wiens grondgebied deze global public goods zich toevallig bevinden.

Tot dusver is het voor deze landen echter vaak, in ieder geval op korte termijn, voordeliger om bomen te kappen dan om ze te laten staan. Initiatieven zoals emissiehandel, bleken in hun huidige hoedanigheid tot op heden onvoldoende om de incentives van betrokkenen op een significante manier te beïnvloeden. Wat betreft de **erkende natuurparken van DRC**, worden parkbewakers onvoldoende betaald door de Congolese staat, als ze al betaald worden, om hun werk naar behoren uit te kunnen voeren. Zodra OS-interventies ter ondersteuning van die natuurparken en hun beheerders stoppen, houdt dus ook de bescherming op. Als donoren wensen dat hun **financiering ook op langere termijn bijdraagt aan de bescherming van deze natuurgebieden**, is er nood aan alternatieve benaderingen.

Het **Okapifonds**, mede opgericht door Belgisch Minister van Staat François-Xavier de Donnée, probeert aan deze behoefte tegemoet te komen. Het is een privaat en juridisch onafhankelijk trustfonds naar Engels recht, onderworpen aan de regelgeving inzake liefdadigheidsinstellingen en speciaal gecreëerd om duurzame financiering te leveren voor biodiversiteitsbescherming in DRC. Het fonds wil financiële middelen mobiliseren bij internationale donoren, nationale overheden en de private sector, om die vervolgens te beleggen via de financiële markten. Met het rendement kunnen dan actoren die natuurparken in DRC beheren, gesteund worden. Afhankelijkheid van de beurs houdt natuurlijk een **risico** in, maar dat is aanzienlijk kleiner dan het risico dat tijdelijke milieu-interventies in de Congolese context lopen om geen duurzame resultaten te behalen.

Het Okapifonds werd in 2020 door de Duitse ontwikkelingssamenwerking gelanceerd. KfW en de Wereldbank investeerden begin 2020 samen ongeveer 23 miljoen USD en die werd belegd via een vermogensbeheerder die strikte regels hoort te handhaven. Ook het Franse AFD overweegt momenteel een bijdrage te leveren. Er wordt een jaarlijks rendement van 4 percent beoogd. Op 1/12/2020 was de waarde van het fonds opgelopen tot 25 miljoen USD. Een deel van de winst wordt geherinvesteerd in het fonds en een ander deel wordt uitgekeerd aan activiteiten m.b.t. milieubescherming. In eerste instantie zal het beheer van het Nationaal Park Garamba (African Parcs) en het Nationaal Park Kahuzi-Biega (ICCN) ondersteund worden.

Als andere donoren zich aansluiten, kan het fonds sneller groeien en met het rendement zal dan meer Congolese natuur gedurende langere tijd beschermd kunnen worden. Het is een innovatief concept en kan een antwoord bieden op de **structurele financiële behoeften** die met natuurbescherming in de Congolese context gepaard gaan en waarvoor loutere programma- en projectsteun per definitie te tijdelijk zijn. Om die redenen adviseert de ambassade in Kinshasa **Belgische steun aan dit fonds**.

h. Beperking van de hoge demografische groei als een transversaal thema

In de beleidsverklaring van Minister Kitir krijgt de strijd tegen klimaatopwarming een prominente plaats. De bescherming van het regenwoud in het Congobekken, het tweede grootste van de wereld en zeer belangrijk voor CO₂-captatie, is voor deze strijd uiterst relevant. De Congolese bossen worden vooral bedreigd door slash-and-burn landbouw en het gebruik van brandhout/houtskool als voornaamste energiebron. Deze eeuwenoude gewoontes van de Congolezen op duurzame wijze veranderen is tot dusver moeilijk gebleken, maar deze stelden in het verleden ook niet zo'n groot probleem voor het milieu omdat bossen de tijd kregen om zich te vernieuwen. In [hoofdstuk 1](#) werd dieper ingegaan op hoe vooral de **hoge demografische groei** en de **verstedelijking** de onderliggende oorzaken vormen voor de toenemende ontbossing en het verlies aan biodiversiteit. De hoge demografische groei in DRC draagt daarnaast ook bij aan toenemende conflicten inzake landrechten en voedselonzekerheid.

Sommige actoren stellen dat, ondanks 60 jaar Congolese onafhankelijkheid zonder (inclusieve) ontwikkeling, de vruchtbaarheidsgraad uiteindelijk wel zal dalen als het land zich ontwikkelt zoals dit in andere landen gebeurd is. Zoals [deze studie](#) aangeeft, is in DRC de demografische groei onder controle krijgen een voorwaarde voor ontwikkeling. Andere actoren stellen dan weer dat de scholingsgraad van meisjes omhoog moet en dat donoren daarop moeten focussen. Met

een dagelijks gemiddelde van meer dan 7000 geboortes en een reeds grote onvervulde behoefte aan kwalitatief onderwijs lijkt die scholingsgraad in DRC echter enkel te zullen dalen, zelfs in het geval van toegenomen donorinspanningen.

De beperkte maatregelen die sommige donoren in DRC nemen om de vruchtbaarheidsgraad te verlagen, bestaan in het aanbieden van gezinsplanningsdiensten en het verhogen van het anticonceptieaanbod. Uit onderzoek blijkt echter de beperkte invloed hiervan. Arme mensen maken over het algemeen bewuste keuzes omtrent hun vruchtbaarheid en vinden manieren om die te controleren. Die keuzes worden voornamelijk bepaald door de heersende sociale normen en de economische realiteit dat een groot aantal kinderen gezien wordt als een pensioenverzekering. Nochtans zorgt de dalende mortaliteit van de afgelopen decennia ervoor dat gemiddeld meer kinderen overleven (en dus voor de ouders zouden kunnen zorgen) dan vroeger het geval was. Dit heeft echter tot op heden geen grote invloed op de vruchtbaarheidsgraad in DRC. De sociale norm is zeer sterk: “les enfants sont notre richesse”.

Gezien de gevoeligheid van dit onderwerp in DRC en het risico om als ‘neokoloniaal’ bestempeld te worden, durven donoren dit thema niet bovenaan hun agenda te plaatsen. Dat is desalniettemin opmerkelijk aangezien donoren in DRC grote budgetten investeren in sociale diensten waarvan de impact alleen al door de demografische groei ondergesneeuwd wordt.

België beschouwt dit onderwerp tot dusver zelfs niet als een prioriteit voor de gezondheidssector, terwijl het wat DRC betreft, om de redenen die hierboven geschetst werden, een plaats verdient als transversale prioriteit. België kan verschillende maatregelen nemen om dit thema al dan niet onopvallend te integreren in de ontwikkelingssamenwerking met DRC. **Gezondheidsprogramma's** zouden standaard een luik gezinsplanning kunnen toevoegen. Samenwerking met **gespecialiseerde NGO's** (bv. Marie Stopes International) is eveneens een optie, bv. via de **gedelegeerde samenwerking van Enabel**.

Ook wat betreft deze materie, wordt best rekening gehouden met beschikbaar wetenschappelijk onderzoek (zie bv. deze studie). Een aanbod inzake gezinsplanningsdiensten voorzien is belangrijk, maar zoals hierboven uitgelegd op zichzelf onvoldoende als de **sociale norm** niet wijzigt. Onderzoek is nodig naar hoe, in de Congolese context, grote groepen mensen, ook in rurale gebieden, overtuigd kunnen worden van het belang van geboortebeperking, welke kanalen en influencers hiervoor best aangesproken worden en hoe de boodschap het best verpakt wordt. **Belgische universiteiten** zouden hieromtrent een rol kunnen spelen. Op dit vlak biedt de benadering van CIFOR in het kader van project FORETS, dat met EU-financiering het biosfeerreservaat van Yangambi wil beschermen, een interessante casestudie. CIFOR werkt samen met lokale religieuze leiders van diverse geloofsovertuigingen (katholieken, kimbangisten, moslims,...) om dit thema niet alleen tijdens hun erediensten aan bod te laten komen, maar ook in het kader van de lessen ‘milieu-opvoeding’ die in verschillende lokale scholen georganiseerd worden. Uiteraard vereisen dergelijke interventies **aangepaste narratieven**.

In het *Plan National Stratégique de Développement (2019 – 2024)* wordt een lagere fertiliteitsgraad wenselijk genoemd omwille van het streven naar het demografisch dividend. Er bestaat dus een link met een Congolees beleidsdocument. Desalniettemin stellen de Congolese

autoriteiten zich in dit domein erg terughoudend op. Als donoren werkelijk een structurele verbetering van de levenskwaliteit van de Congolezen nastreven, moeten ze proberen om dit thema samen uit de taboesfeer te halen en moeten ze het in hun **politieke dialoog** opnemen. Dit vereist in eerste instantie dat het op de agenda komt van de *Groupe de Coordination des Partenaires* (GCP), waar de donoren samen ontwikkelingsthema's bespreken en afstemmen.

5. Voorstel acties voor Belgische ontwikkelingssamenwerking

Wat?	Hoe?	Wie?	Met wie?	Waar?
België draagt bij aan de duurzame bescherming van het Congolese milieu	OS zoveel mogelijk wetenschappelijk onderbouwen (incl. antropologische analyse)	<p>DGD – erop toezien dat voorgestelde benaderingen zoveel mogelijk evidence based zijn en laten schrappen van benaderingen waarvan bewezen is dat ze niet werken in de Congolese context</p>	<p>1) Onafhankelijke experten</p> <p>2) Belgische wetenschappers met bewezen expertise in desbetreffende domeinen</p> <p>3) Internationale expertisecentra (bv. Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab)</p> <p>4) Buitenlandse OS-actoren die innovatieve benaderingen in de praktijk gebracht hebben en als mogelijke inspiratie kunnen dienen (bv. Stichting Hanns Seidel – benadering landbouw in savannegebied, CIFOR – benadering demografische groei)</p>	België / DRC
		<p>Enabel, NGO's & IA – erop toezien dat benaderingen zoveel mogelijk evidence based zijn en schrappen van benaderingen waarvan bewezen is dat ze niet werken in de Congolese context + betrekken antropologen van bij begin nieuwe programma's</p>		
		<p>Belgische wetenschappelijke instellingen – expertise en onderzoeksresultaten ter beschikking stellen van andere Belgische OS-actoren</p>	Enabel / NGO's	
Milieu hoofdzakelijk blijven benaderen als transversaal thema		<p>Ambassade – politieke dialoog</p>	<p>1) Andere donoren</p> <p>2) Congolese regering</p>	Kinshasa (nationaal)
		<p>Enabel, NGO's en IA – bijdragen aan milieubescherming via programma's die oorzaken milieuproblemen viseren: landbouw, energie,</p>	1) Congolese bevoegde autoriteiten	DRC

		demografie	<p>2) Lokale partners</p> <p>3) Experts (zie 'OS wetenschappelijk onderbouwen')</p> <p>4) Andere actoren (zie 'Team Europe' en 'nastreven synergiën')</p>	
	In milieu-interventies multisectorale benaderingen hanteren	Enabel, NGO's & IA – in programma's die specifiek ontbossing en bosdegradatie bestrijden waar mogelijk duurzame houtkap promoten als buffer tegen ontbossing (via publiek-private samenwerking), hernieuwbare energie promoten als alternatief voor houtskool, promoten van duurzame landbouw en alternatieve voedingsbronnen, reductie van hoge demografische groei	<p>1) Congolese bevoegde autoriteiten</p> <p>2) Lokale partners</p> <p>3) Experts (zie 'OS wetenschappelijk onderbouwen')</p>	DRC
	Nastreven synergiën interventies OS-actoren ter vergroting impact	<p>Ambassade – informatiedoorstroming programmeringsoefeningen en opportuniteiten faciliteren tussen de verschillende actoren</p> <p>DGD – informatiedoorstroming programmeringsoefeningen en opportuniteiten faciliteren tussen de verschillende actoren</p> <p>Enabel – in eigen programmeringsoefening rekening houden met opportuniteiten en expertise andere BE actoren en in projecten voor derden synergiën nastreven met DGD-programma's</p> <p>NGA's – in eigen programmeringsoefening rekening houden met opportuniteiten en expertise andere BE actoren</p> <p>Universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen – rekening houden met praktische</p>	BE OS-actoren, maar ook buitenlandse actoren met wiens programma's eveneens naar synergiën gestreefd kan worden indien dit een meerwaarde biedt (bv. Enabel-AFD in Tshopo)	België / DRC

		<p>relevantie bij selectie onderzoeksonderwerpen</p> <p>BIO – financiering afstemmen op interventies andere OS-actoren</p> <p>EU – Team Europe Alliance Verte</p>		
	Ondersteuning Central African Forest Initiative (CAFI)	<p>DGD – storting bijdrage in UNDP Multiparty Trust Fund en opvolging</p> <p>Ambassade – participeert aan overlegplatform CAFI in DRC</p>	<p>1) CAFI</p> <p>2) UNDP</p> <p>3) FONAREDD</p> <p>4) Enabel (uitvoering programma's)</p>	DRC / New York (UNDP)
	Ondersteuning Okapifonds	<p>DGD – storting bijdrage in fonds en opvolging</p> <p>Ambassade – opvolging in DRC</p>	<p>1) Okapifonds</p> <p>2) WB</p> <p>3) Parkbeheerders</p>	DRC / België / VK (het Okapifonds is een liefdadigheidsinstelling naar Brits recht)
	Team Europe – Alliance Verte versterken met focus op ontwikkeling lokale gemeenschappen in buurt beschermde natuurparken	Enabel, NGO's & IA – landbouwprogramma's, gezondheidsprogramma's (incl. luik gezinsplanning + focus op sociale norm), energie (cfr. elektrische kooktoestellen WWF)	<p>1) EU / andere Europese stakeholders</p> <p>2) Parkbeheerders</p>	In de buurt van beschermde natuurparken in het kader van Team Europe – Alliance Verte. Bv. Yangambi (waarnaast Enabel actief is) en Virunga (waarnaast WWF en Rikolto actief zijn)
	Vermindering hoge demografische groei	Ambassade – politieke dialoog	<p>1) Andere donoren</p> <p>2) Congolese regering</p>	Kinshasa (nationaal)
		Enabel & NGA's – toevoeging luik gezinsplanning aan gezondheidsprogramma's + focus op beïnvloeding sociale norm (bv. via onderwijsprogramma's)	<p>1) Ervaren experten met bewezen kennis antropologie</p> <p>2) Gespecialiseerde NGO's (bv. Marie Stopes International)</p> <p>3) Internationale OS-actoren</p>	<p>1) In zones gezondheidsprogramma's;</p> <p>2) In kader van Team Europe – Alliance Verte: in de buurt van beschermde natuurparken.</p>

			die innovatieve benaderingen in de praktijk gebracht hebben en als mogelijke inspiratie kunnen dienen (bv. CIFOR)	
--	--	--	---	--

Conclusie

Het belang voor de planeet van het Congolese regenwoud en de biodiversiteit wordt internationaal erkend. DRC staat dan ook in de lijst met 17 'megadiverse' landen. De Congolese natuur staat echter onder grote en toenemende druk.

Deze nota gaat dieper in op de verschillende uitdagingen voor de Congolese milieusector en reikt, in het licht van de acties van andere donoren, de eigen Belgische ervaring en de lessons learned van de afgelopen jaren, een aantal voorstellen aan voor de toekomstige Belgische ontwikkelingssamenwerking. Zo kan België de academische wereld nauwer betrekken bij OS-interventies en meer investeren in objectieve evaluaties. België moet er steeds over waken dat milieubeschermingsinterventies eveneens de sociaaleconomische ontwikkeling en de incentives van de lokale bevolking in acht nemen voor betere resultaten. België kan een deel van zijn financiële middelen inzetten via het *Central African Forest Initiative* om zo mee te wegen op de politieke dialoog tussen dit donorcollectief en de Congolese staat. België kan ook het innovatieve Okapifonds steunen om Belgische middelen op lange termijn te laten renderen ter bescherming van de Congolese biodiversiteit.

De Belgische visie om milieu als een transversaal thema te benaderen is heel relevant in de Congolese context, waar voornamelijk traditionele landbouw en houtskoolverzameling in combinatie met de hoge demografische groei getackeld moeten worden voor duurzame resultaten. Enabel krijgt overigens toch de kans om in DRC milieu centraal te zetten in projecten voor derden. Er zijn verschillende indicaties dat de toekomst nog meer zulke opportuniteiten zal brengen en deze kunnen mogelijk synergiën opleveren met de DGD-programma's, zoals dit nu reeds het geval is.

Voor de Europese Unie krijgt het milieu een centrale plaats in zijn huidige en toekomstige samenwerking met DRC, voornamelijk via steun aan beschermde natuurparken. Het Team Europe initiatief 'Alliance Verte' biedt een opportuniteit voor Belgische actoren als Enabel (bv. in Tshopo), en WWF en Rikolto (nabij Virunga) om actief synergiën na te streven met de Belgische programma's.

De Congolese context bemoeilijkt milieubescherming op diverse manieren. Voor een zo groot mogelijke impact moeten OS-benaderingen ook in de milieusector dus zoveel mogelijk aangepast worden aan de Congolese context, eerder dan te verwachten dat de context zich zal aanpassen aan de gehanteerde benadering. Zoals deze nota duidelijk maakt, beschikt België over heel wat troeven om ook in deze sector een verschil te maken.